

Makalenin Türü : Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi : 13.05.2024
Kabul Tarihi : 23.09.2024

<https://doi.org/10.29029/busbed.1483079>

16. YÜZYILIN İLK YARISINDA GÖCEK NAHİYESİ

Zülfiye KOÇAK¹

ÖZ

Kiğı ve çevresinin Osmanlı İmparatorluğuna katılması, 1514 yılında Sultan I. Selim'in kuvvetlerinin Şah İsmail'e karşı zafer kazandığı Çaldıran Savaşı sonrasındaki askeri seferlerin doğrudan bir sonucudur. Başlangıçta idari olarak Diyarbekir eyâletine bağlı klasik bir sancak olan Kiğı, daha sonra 1535 yılında aynı idari yapı altında Erzurum eyâletine bağlanmıştır. Bölge 1518, 1523 ve 1553 yıllarında sistematik tahrirlere tabi tutulmuş ve bulgular ilgili defterlerde titizlikle belgelenmiştir. Her üç defterde de Kiğı'ya bağlı bir nahiye statüsünde yazılan Göcek'in, Kiğı merkez kazasından sonra en kalabalık nahiye olarak ortaya çıkması dikkat çekicidir. Göcek, aynı zamanda, hayvancılıkla geçinen konar-göçer aşiretler için bir merkez olma rolüyle öne çıkmıştır. Coğrafi olarak Göcek nahiyesi, günümüzde Bingöl ilinin kuzeybatısındaki Yayladere ilçesi ve Tunceli ilinin Nazımiye ilçesi olarak bilinen bölgeleri kapsamakta ve Kiğı sancağındaki aşiret ve cemaatler için birincil yerleşim alanı olarak hizmet vermektedir. 1518 ve 1553 yılları arasında Göcek nahiyesi yaklaşık %110'luk kayda değer bir nüfus artışına tanık olurken, başta gelir kaynakları olmak üzere ekonomik tabanı da tahminen %20 oranında genişlemiştir. Bu demografik ve ekonomik büyüme, nahiyenin yüzyılın başlarında Osmanlı-İran çatışmalarından zarar görmesine rağmen, Osmanlı yönetiminin sağlamlaşmasının ardından bu olumsuzlukların üstesinden yavaş yavaş geldiğini göstermektedir. Bu ilerlemeye rağmen, Göcek nahiyesi tam teşekküllü bir idari merkez olmaktan ziyade bir kasaba niteliğini korumuş, idari işlevlere sahip önemli kurumsal yapılardan yoksun kalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göcek, Kiğı, Tapu Tahrir, Nahiye, Aşiret.

¹Doç. Dr., Bitlis Eren Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, zkocak@beu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1352-9849>

Article Type : Research Article
Date Received : 13.05.2024
Date Accepted : 23.09.2024

 <https://doi.org/10.29029/busbed.1483079>

GÖCEK DISTRICT IN THE FIRST HALF OF THE 16TH CENTURY

Zülfiye KOÇAK¹

ABSTRACT

The annexation of Kiğı and its environs to the Ottoman Empire was a direct result of the military campaigns following the Battle of Chaldiran in 1514, when Sultan Selim I's forces triumphed over Shah Ismail. Initially as a classical sanjak under the province of Diyarbekir, Kiğı was later annexed to the province of Erzurum under the same administrative structure in 1535. The region was subjected to systematic surveys in 1518, 1523 and 1553, and the findings were meticulously documented in the relevant books. It is noteworthy that Göcek, which appears as a sub-district of Kiğı in all three registers, is the most populous sub-district after the central kaza of Kiğı. Göcek also stood out as a center for nomadic tribes living on livestock. Geographically, the Göcek district encompassed what is now known as the Yayladere district of northwestern Bingöl province and the Nazımiye district of Tunceli province, and served as the primary settlement area for tribes and communities in the sanjak of Kiğı. Between 1518 and 1553, the subdistrict of Göcek witnessed a remarkable population growth of approximately 110%, while its economic base, particularly its sources of income, expanded by an estimated 20%. This demographic and economic growth suggests that, although the subdistrict suffered from the Ottoman-Iranian conflicts at the turn of the century, it gradually overcame these adversities after the consolidation of Ottoman rule. Despite this progress, Göcek remained as a town rather than a full-fledged administrative center, lacking important institutional structures with administrative functions.

Keywords: Göcek, Kiğı, Survey Register, District, Tribe.

¹Assoc. Prof. Dr., Bitlis Eren University, Faculty of Arts and Sciences, zkocak@beu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1352-9849>

1. GİRİŞ

16. yüzyılın ilk yarısında Kiğı sancağına dâhil nahiyelerden biri olan Göcek nahiyesi, doğuda Gönenlü, batıda Gündüz, güneyde Mazgird, kuzeyde Gürzelik ve Kiğı ile çevrili olup coğrafi olarak sancağın en dağlık arazisini kaplamaktaydı. Göcek nahiyesine bağlı köylerin büyük kısmı günümüz Bingöl iline bağlı Yayladere ilçesi ile Tunceli iline bağlı Nazımiye ilçesi sınırlarında yer alırken, bazıları Bingöl iline bağlı Kiğı ilçesi, Tunceli iline bağlı Mazgirt ilçesi ve Elazığ iline bağlı Karakoçan ilçesi civarlarında yer almaktadırlar.

Çaldıran Savaşı'nın ardından Göcek nahiyesi, Osmanlı İmparatorluğunun bir parçası haline gelen Kiğı sancağına bağlandı. I. Selim'in liderliğindeki Osmanlı ordusu, zaferin hemen sonrasında 6 Eylül 1514'te Tebriz'i ele geçirdi. Sultan I. Selim, burada kışı geçirme ve ilkbaharda Şah İsmail'e karşı yeni bir sefere çıkma planları yapmıştı. Ancak askerlerin eve dönme arzusu, lojistik zorluklar ve erzak sıkıntısı gibi sebeplerle bu planlar gerçekleşemedi. Sonunda, I. Selim ve ordusu Tebriz, Kars ve Pasinler üzerinden Amasya'ya doğru yola çıktı ve 15 Ekim 1514'te Erzurum ovasındaki Titkir yurduna vardıklarında, Bayburd ve Kiğı kalelerinin fethedildiği haberi alındı (Aydın, 2009, s. 39-40). Haberin ardından Amasya'ya giderek Şah İsmail'i tamamıyla yok etme azminde olduğunu gösterdi (İnalçık, 2017, s. 138). Bu süreçte, ordunun top ve cephanesinin Şarkî-Karahisar kalesine bırakılması ve askerlerin Ankara'da kışlamasının emredilmesi, padişahın, harekâta buradan devam kararlılığını gösteriyordu. Nitekim ertesi sene harekâta buradan devam edildi ve Kemah kalesinin fethinden sonra ordu bölgeden ayrıldı (Hoca Sadettin Efendi, 1979, ss. 234-235). Muhafaza hizmetinde kalan Bıyıklı Mehmed Paşa, bölge beylerinden birkaçıyla ittifak eden Safevî Komutanı Nur Ali Halife'nin kısa süre önce Osmanlı idaresini tanımış Çemişgezek Bey'i Pir Hüseyin Bey'e karşı Harput yolundan Ovacık'a yürüyeceği haberini aldı. Haber üzerine Haziran 1515'te Safevî kuvvetlerini Tekir yaylağında mağlup ederek Nur Ali Halife'yi öldürttü (Ketabkhane-ye Malek, nr. 6284, s. 53; Sümer, 1999, s. 39). Bu olayın ardından Kiğı ve çevresi kesin şekilde Osmanlı hâkimiyetine geçti. I. Selim, Doğu Anadolu'da tam anlamıyla kontrolü sağlamak amacıyla uzun süre Akkoyunlu hizmetinde görev yapan İdris-i Bidlîsi'yi, bölgede yaşayıp Safevî taraftarı olan Kürt beylerini Osmanlıya meylettirmekle görevlendirdi (Hoca Sadettin Efendi, 1979, s. 246). Faaliyetlerine 1515 yılı kışında başlayan Bidlîsi, yaptığı görüşmeler sonucunda Kürt beylerini Osmanlı padişahı ile ittifak etmeye ikna etti (Selim Şah-nâme, 2001, s. 253). Bu faaliyetlerin ardından Arab ve Acem memleketlerinin fethine başlanmasına ve Doğu ile Güneydoğu hâkimiyetinin tam olarak sağlanabilmesi için Akkoyunlu Türkmenlerinin ana merkezi olan Diyarbakir'in alınmasına karar verildi (TSMA, E. 1019; Emecen, 2011, s. 166). Nitekim şehrin ele geçirilmesi, Osmanlı idaresinin bölgedeki geleceği açısından büyük önem taşımaktaydı. Bu anlamda I. Selim daha Çaldıran dönüşünde Akkoyunlulardan Sultan Murad'ı bu iş için görevlendirmişse de sonuç alınamamıştı. I. Selim, ikinci kez şansını İdris-i Bidlîsi vasıtasıyla şehir halkını elde etmeye çalışarak denedi (Emecen, 2011, s. 166). Bidlîsi'nin buradaki çalışmaları olumlu sonuç vermiş, şehrin ileri gelenleri Muhammed Han Ustaclu ve ona bağlı olan Kızılbaşları şehirlerinden kovmuşlardı (Selim Şah-nâme, 2001, s. 253).

Diyarbakir ve çevresindeki olayları haber alan Şah İsmail, Muhammed Han Ustaclu'nun kardeşi Karahan'ı Çapakçur yolu üzerinden Amid'i zapt etmekle görevlendirdi. 1515 yılı kışında Karahan, 5.000 civarındaki ordu ile Amid'i kuşattı. Ancak bu kuşatma sırasında I. Selim, Hacı Yiğit Ahmed komutasında bir yardım kuvveti gönderdi. Aynı zamanda, Bidlîsi Kürt beyleri arasındaki dayanışmayı arttırdığı için Karahan'ın ordusu mağlup oldu (Selim Şah-nâme, 2001, ss. 255-256). Karahan, yenilginin ardından Şah İsmail'den yardım talebinde bulunmuş, Şah da kendisine bağlı Kürt beylerini harekete geçirmişti. Buna karşılık Bidlîsi de 20 kadar Kürt ümerâsını 4.000 süvari ile birleştirerek Erciş civarına ve Aladağ eteklerine göndermiş ve Kızılbaş ordusunu perişan etmişti. Aynı süreçte Bayburt'ta bulunan Bıyıklı Mehmed Paşa'dan da kuvvetleriyle birlikte Amid şehrine gitmesi istenmişti (Selim Şah-nâme, 2001, ss. 266-267). Bidlîsi de Kürt beylerinin Bıyıklı Mehmed Paşa'ya katılmalarını sağlamıştı. Bu arada Kurt Bey, fırsat bulup Diyarbakir'i kuşatanlara yardım etmek düşüncesiyle Çapakçur kalesini ele geçirmişti. Bunu haber alan Bidlîsi, bazı Kürt beylerinin kuvvetleriyle Kurt Bey'in yolunu keserek geçit yerlerini tuttu. Bıyıklı Mehmed Paşa'ya da acele yetişmesi için haber yolladı. Bidlîsi, Kiğı'da toplanan askerle Kurt Bey'in askerlerini dağıttı. Bıyıklı Mehmed Paşa, Karaköprü mevkiine gelince Karahan, Diyarbakir kuşatmasını kaldırıp Mardin'e çekildi (Hoca Sadettin Efendi, 1979, s. 257; Selim Şah-nâme, 2001, ss. 267-268; Emecen, 2011, s. 169). Bu duruma şahitlik edenahali, Osmanlılarla mücadele etmekten vazgeçti. Böylece 1515 yılının Eylül ayı ortalarında Amid'in fethi gerçekleşti (TSMA, E. 8333-1; Genç, 2016, s.163-164).

Diyarbakir'in alınmasının ardından, İdris-i Bidlîsi, Yavuz Sultan Selim'e gönderdiği raporda, şehrin yönetimi için en uygun kişinin kendisi olduğunu dolaylı bir dille belirtmişti. Ancak, Bıyıklı Mehmed Paşa 4 Kasım 1515'te Diyarbakir Beylerbeyi olarak atanmıştı. Bu atamayı takiben, biri beylerbeyi, 22'si sancakbeyi beratı ve diğerleri istimalnamelerden oluşan 30 tuğralı kâğıt Diyarbakir Beylerbeyi ve Bidlîsi'ye ulaştırılmak üzere yola çıkarılmıştı (Haydar Çelebi Ruznâmesi, 1274, ss. 470-471; Sarıkaya, 2014, ss. 133-134). Böylece bu kişiler Diyarbakir, Musul ve Bitlis'i kapsayan ve buralarda yaşayan birçok aşiret ve ulusları da içerisine alan bölgede Diyarbakir beylerbeyliğine bağlı olacak sancakların ilk idari statülerini belirledi (Yinanç, 1966, s. 623; Göyünç, 1969, s. 29).

Bıyıklı Mehmed Paşa ve İdris-i Bidlîsî tarafından hazırlanan bu ilk idari düzenleme klasik Osmanlı sancak tevcih uygulamasına yeni bir usul getirmişti. Zira bu tevcih şeklinde, Kürt aşiretlerinin yaşadığı bölgeler; savaşlarda gösterdikleri yararlılıklar ve yaşadıkları yerlerde sürdürdükleri idari özellikler göz önünde bulundurularak sancaklara ayrıldı ve bunların sancakbeyliği irsi olarak Kürt aşiret beylerine kayd-ı hayat şartıyla bırakıldı. Kürt aşiretlerinin daha az yaşadığı ve tımar sisteminin uygulandığı alanlar ise klasik Osmanlı sancağı denilen idari ünitelere ayrıldı. Oluşturulan idari üniteler, Diyarbekir vilâyetine bağlanıp bütün sorumluluk Osmanlı ümerasından atanan Diyarbekir beylerbeyine verildi (Alanoğlu, 2017, ss. 73-74).

Bıyıklı Mehmed Paşa ve İdris-i Bidlîsî tarafından oluşturulan idari birimlerin ilk listeleri TSMA. d. 9772 numaralı defterde kayıtlıdır. Defterde Diyarbekir vilâyeti iki kısma ayrılmış, öncelikle Diyarbekir vilâyetine bağlı 9 klasik sancak yazılmıştı. Kiğı bu sancaklar içerisinde sekizinci sırada *Diyarbekir Beğlerbeği Mehmed Beğ, zıkr olunan sancağı Mehmed Beğ nâm kimseye tevcih eylemiş amma berat verilmemiş* açıklamasıyla, hâsılât kısmı boş şekilde kaydedilmişti (TSMA. d. 9772, s. 4). I. Selim tarafından daha önce gönderilen fermanla sancakbeylerin yıllık gelir miktarlarının yazılması istenmiş olmasına rağmen Kiğı'da bu kısmın neden boş bırakıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte Mehmed Bey'e berat verilmemiş olması akla gelen ilk nedendir.

İlk tevcihât listelerinden sonra idari düzeni yansıtan veriler, I. Süleyman'ın saltanat yıllarının başında tanzim edildiği düşünülen kanunname mecmuasında mevcuttur (Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Kanunnâme Mecmuası, Veliyüddin Efendi Kitaplığı, no: 1969, s. 121a). Bu kanunnamede Diyarbekir vilâyeti; 12 livâdan oluşan *Elviye-i Vilâyet-i Diyarbekir* ve 18 sancaktan oluşan *Elviye-i Vilâyet-i Diyarbekir ma'a Kürdistan* olarak iki kısma ayrılmıştı. Bu listelerde Kiğı normal Osmanlı sancağı olarak ilk başlık altında beşinci sırada, yıllık 160.000 akçe ile Muhammed Bey'in tasarrufunda kaydedilmiştir.

I. Süleyman'ın ilk saltanat yıllarında tanzim edilen kanunname mecmuasının ardından yapılan yeni idari düzenleme 1526-1527 yılına tarihlenen TSMA. d. 10057 numaralı defterde yer almaktadır. Bu deftere; *Elviye-i Vilâyet-i Diyarbekir* kısmına 10, Ümerâ-i Kürdistan kısmına 18 sancak yazılmıştı. Kiğı *Elviye-i Vilâyet-i Diyarbekir* listesinde beşinci sırada, 205.000 akçe ile Mustafa Bey'in tasarrufunda kayıtlıdır (TSMA. d. 10057, ss. 7-8). Yine 1527 yılına tarihlenen defterde bir başka tevcihât listesi yer almaktadır. Beylerbeyi ve sancakbeyleri isimleri ve dirlikleri kaydedilen bu defterde Diyarbekir vilâyeti iki kısma ayrılmış, *Elviye-i Vilâyet-i Diyarbekir* kısmına 10 sancak, *Vilâyet-i Kürdistan* kısmına 16 eyâlet yazılmıştı. Burada Kiğı, *Elviye-i Vilâyet-i Diyarbekir* kısmında beşinci sırada, 205.000 akçe ile Mustafa Bey'in tasarrufunda kayıtlıdır (TSMA d. 5246, s.7-8).

Bu idari taksimat kayıtlarının yanında 1530 yılına tarihlenen Diyarbekir vilâyeti icmal tahrir defteri, buranın idari yapısına dair önemli veriler sunmaktadır. Bu defterde Kiğı, Diyarbekir vilâyetine bağlı klasik Osmanlı sancağı olarak kayıtlıdır (TD, No: 998).¹

Osmanlı arşivinde Bab-ı Asafî, Ruus Kalemi Defterleri fonunda 1452 numarada kayıtlı 1550-1551 yıllarına tarihlenen ve ağırlıklı olarak beylerbeyi ile sancakbeyi tevcihlerini içeren defter, gerçek manada ilk tevcih defteri olarak kabul edilmektedir (A. RSK d. 1452). Bu tevcih defterinde Kiğı, Erzurum vilâyetine bağlı ve 383.204 akçe ile Menteshelü Mehmed Bey'in tasarrufunda kayıtlıdır (A. RSK d. 1452, ss. 203-214; Emecen ve Şahin, 1999, s.78-79). Nitekim Kiğı sancağı Diyarbekir vilâyetinden ayrılarak 1535 yılında teşekkül edilen Erzurum vilâyetine bağlanmıştı (Aydın, 1998, s. 233). Bu tevcih listelerinden sonra Osmanlı arşivinde Maliyeden Müdevver Defterler fonunda 563 numarada kayıtlı 1568-1574 yıllarında Osmanlı idari düzenini gösteren defter, büyük oranda sancak tevcihlerini içermektedir (MAD. d. 563). Bu defterde Kiğı, Erzurum vilâyetine bağlı ve 359.595 akçe ile eski Hama Beyi Mehmed Bey'in tasarrufunda kayıtlıdır (MAD. d. 563, s. 148; Kunt, 1978, s. 139). Yine Osmanlı arşivinde 1578-1588 yıllarında Osmanlı idari düzenini gösteren Kamil Kepeci fonunda 262 numaralı defterde Erzurum vilâyetine bağlı olan Kiğı, 308.329 akçe ile Sinan Bey'in tasarrufundadır (KK. d. 262, s. 220 yani 102. poz).

Kiğı Osmanlı egemenliğine alındıktan sonra diğer Osmanlı klasik sancaklarında olduğu gibi belirli zaman aralıklarında tahrir tabi tutulmuş ve bu tahrir sonuçları defterlere kaydedilmişti. Tahrirler, Osmanlı toprak ve maliye teşkilâtında vergilerin ve bu vergileri verenlerin ismen tespiti için değişik dönemlerde farklı şehirlerde gerçekleştirilen sayımları ifade etmektedir. Osmanlı devleti, sınırlarına dâhil ettiği bölgelerde yaptırdığı tahrirlerle; halkın oturduğu yerler ile onların işlerinin bütün özelliklerinden, mallarından ve ürünlerinin kaynaklarından haberdar olmuştu. Tahrir sonucunda hazırlanan defterlere şehir, kasaba, köy, mezra, yaylak-kışlak mahalleri ile buralarda yaşayanların kaydedilmesi, alınan vergi gelirlerinin miktarlarının yazılması şehir tarihi çalışmalarında

¹İcmal olarak hazırlanan bu defterde, Kiğı'ya dair bilgiler 148-161 sayfa aralığında kayıtlıdır. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından dizin ve tıpkıbasım şeklinde yayınlanmışsa da orijinal hâli tarafımızdan görülmüş ve incelenmiştir. Bkz. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 39, Defteri Hâkânî Dizisi: IV, 998 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Diyâr-ı Bekr ve 'Arab ve Zü'l-kâdiriyye Defteri (937-1530) I, Ankara 1998; Orhan Kılıç defterin 1525-1526 tarihlerini kapsadığını ileri sürmektedir. Bkz. Kılıç, 2014, s. 184.

temel başvuru kaynağı olmalarını sağlamıştır (Barkan, 1988, s. 3; Emecen, 1991, ss. 145-146; Afyoncu, 2014, s. 19).

Tahrir defterlerinin verdiği bilgiler, Göcek nahiyesinin 16. yüzyılın ilk yarısındaki yapısını ortaya koymada birtakım ipuçları vermektedir. Bu defterlerden ilki 1518 yılına ait olup İstanbul Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi'nde TT. d. 64 numarada, ikincisi 1523 yılına ait olup yine aynı arşivde TT. d. 998 numarada, üçüncüsü 1553 yılına ait olup Defter-i Mufassal-ı Liva-i Kiğı adıyla Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivinde TK. GM. d. 117 numarada kayıtlıdır. Bu tahrir defterlerindeki verilere göre 16. yüzyılın ilk yarısında Göcek'in nüfus-yerleşim, üretim ve sosyo-ekonomik durumu ve konar-göçer aşiretler hakkında bazı bilgiler verilecektir.

2. NÜFUS VE YERLEŞME

Coğrafya, bir bölgenin nüfusunu ve yerleşim alanlarını belirlemede başat bir rol oynar. Öyle ki, bir yerin yaşam alanı olarak tercih edilmesi; dağlık, düzlük, yayla gibi arazi yapısı, vadiler, platolar, yol güzergâhları, su kaynaklarının varlığı, iklim koşulları ve bitki örtüsü gibi unsurlar tarafından etkilenir. Bu faktörler, şehirlerin yerleşim planını, fiziksel, sosyal ve ekonomik yapılarını şekillendirir. Göcek nahiyesi, bu bağlamda, dağlarla çevrili, tarıma elverişli toprakları sınırlı olup Kiğı sancağının engebeli coğrafyasını içine alır.

16. yüzyıl Osmanlı taşra teşkilatının temel idari birimini sancaklar, sancakların alt birimini ise nahiyeler oluşturmaktaydı. Nahiyeler, genellikle bir yerleşim biriminden ziyade bir idari üniteyi ifade etmekteydi (Ortaylı, 2007, s. 433). Livâ ve kazalar, idari ve coğrafi bakımdan birçok köy, mezra ve aşiretleri kapsayan bölgelere ayrılmakta ve bu ayrılan alanlara çoğunlukla nahiyeler denilmekteydi. Nahiyeler, en küçük idari üniteler olup esas itibariyle tımar sistemi çerçevesinde ortaya çıkan ve coğrafi bir bütünlük gösteren bölgelerdi. Bu bakımdan nahiyeler ve kaza birimleri biri askerî, diğeri hukukî anlamda birbirini tamamlamaktaydı (Gökbilgin, 1965, s. 37; Şahin, 2006, s. 306). Osmanlıda her nahiyenin özel bir adı vardı. Önemli bir kısmı ana yerleşim yerinin ismini alırdı. Bunlara nahiyeler merkezi yani nefis'i denirdi. Fakat her nahiyenin muayyen bir merkezi olmayabilirdi (Şahin, 2006, s. 306). 16. yüzyılın ilk yarısında Göcek, Kiğı sancağına bağlı bir nahiyeydi. Göcek nahiyesi ana yerleşime sahip olmadığı için bu isim onun kapsadığı coğrafi alanı ifade etmektedir. Ayrıca kayıtlara yansdığı kadarıyla Göcek nahiyesi, yönetim misyonu yüklenmiş kurumlara sahip değildi bu nedenle de bu yerleşim, şehirden ziyade bir kasaba görünümündeydi.

Tablo 1. 1518 Yılı Kayıtlarına Göre Göcek Nahiyesi Köyleri ve Hâne Sayıları²

No	Köy	Mezra	Mensubiyet	Hâne	Mücerred
1	Anzavik	-	GM	40	4
2	Harig	-	GM	35	5
3	Mirun	-	GM	10	-
4	Honcuk?	-	GM	18	1
5	Haskend	-	GM	36	4
6	Hubenik	-	GM	20	2
7	Hergeb	-	GM	18	2
8	Herdif	Gömeyik	GM	34	4
9	Ekrek	-	GM	13	1
10	Taru	-	GM	3	-
11	Balluca	-	M	10	5
12	Pac	-	M	14	3
13	Ağdağ	-	M	2	-
14	Esnis	-	M	32	16
15	Canik	-	M	33	10
16	Davilü	-	M	50	9
17	Karin	-	M	50	6
18	Muhundu	-	M	24	6
19	Şöbek	-	M	30	8
20	Polan	-	M	10	1
21	Sisik	-	M	23	3
22	Hormek	-	M	18	4
23	Hosrun	-	M	8	1
24	Kızıl Kilise	-	M	15	6
25	İrisi[k]	-	M	4	-

²(TT. d. 64, s. 739-754).

26	Haftariç	-	M	18	5
27	Keşkivare	-	M	12	3
28	Kalışirik	-	M	8	2
29	Vank	-	M	12	1
30	Kimsabad?	Cancirik	M	14	3
31	Haftariç-i Ulyâ		M	17	3
32	Haftariç-i Süflâ		M	17	2
33	Kara Hüseyin		M	4	1
34	Zintik-i Kuzay		M	15	2
35	Zintik-i Günay		M	4	5
36	Ahmed Bey		M	33	7
37	Mugbid		M	11	1
38	Kakvin		M	9	5
39	Kuyucak		M	12	1
40	Şeyhkendi		M	18	-
41	Aşiret-i Rükneddin		M	20	1
Toplam Köy: 41 Mezra: 2				774	143

1518 yılında Göcek nahiyesitotlam 41 köy ve 2 mezradan meydana gelen bir yerleşim yeri idi. Bu yerleşimlerin 32'sinde Müslümanlar, 9'unda Hristiyanlar yaşamaktaydı. Bütün yerleşimlerde toplam 774 hâne ve 143 mücerred (bekâr) kayıtlara geçmişti. Yerleşimlerin en büyüğü 50 hâne ve 9 mücerredin kaydedildiği Davilü iken, en küçüğü 2 hânenin kaydedildiği Ağdağ idi.

Osmanlı Devleti'nde vergiye esas olan ve aynı zamanda bir mali terimi de ifade eden hânenin kaç nefere karşılık geldiği tartışmalıdır. Defter kayıtlarındaki hâne, beş kişiden meydana gelen bir aile olarak genel kabul görse de (Barkan, 1953, s. 12; Göyünç 1979, s. 332, İlhan, 1990, s. 217) Doğu Anadolu'da belirli zaman aralıklarıyla yapılan tahrirler arasındaki nüfus artış ortalamasının yüksek oluşu, hâne biriminin bu coğrafya için 7 kişiden az olamayacağı düşüncesini doğurmuştu (Ünal, 1999, s.71). Bu çalışmada, hane büyüklüğünün coğrafi bölge, kültür, ekonomik ve sosyal yapıya bağlı olarak değişebileceği göz önünde bulundurulmuştur. Özellikle Doğu Anadolu'da yaşayan ailelerin günümüzde bile ortalama 7-8 çocuğa sahip olduğu bilgisinden yola çıkarak, bir hane için ortalama 7 kişilik bir nüfus kabul edilmiştir. Bu varsayım temel alındığında, 1518 yılında Göcek nahiyesinde yaklaşık 5.561 kişinin yaşadığı tahmin edilmektedir. Bu nüfusun 3.970'i Müslüman, 1.591'i ise Hristiyan'dır. Diğer bir deyişle, nüfusun yaklaşık %71'i Müslümanlardan, %29'u ise Hristiyanlardan oluşuyordu.

Hristiyan yerleşimler içerisinde yalnızca Anzavik, Harig, Mirun, Honcuk? için Eramine kaydı düşülmüş diğerlerinin etnik kökeni hakkında herhangi bir açıklama yapılmamıştı. Aynı şekilde Müslüman yerleşimler arasında Şâdillü, Desimlü, Ebû Tâliblü, Okçulu ve İlbeylü aşiretlerinin meskûn olduğu köyler için Ekrâd kaydı düşülürken diğerleri hakkında açıklayıcı bir ibare kullanılmamıştı.

Burada şunu belirtmek gerekir ki tahrir defterleri, nüfus sayımı yapmak amacıyla değil vergilendirilebilir erkek nüfusu tespit etmek amacıyla hazırlanmışlardı. Durum böyle olunca Osmanlı coğrafyasında askerlik ve vergi yükümlülüğünden imtina eden bir kısım erkek nüfusla birlikte, konar-göçer toplulukların tespitindeki aksamaları da dikkate almak gerekmektedir (Koçak ve Taşkıran, 2014a, s. 733; Koçak ve Taşkıran, 2014b, s. 439). Bu bilgiden hareketle Göcek'de bir miktar sayılamayan gizli nüfusun varlığı da göz önüne alındığında tespit edilen tahmini nüfusun biraz daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Aynı tarihlerde Kız-uçan nahiyesinin tahmini nüfusu 274, Gürzelik nahiyesinin 775 (TT. d. 64, s. 853), Mazgird nahiyesinin 4. 844 (Koçak, 2021, s.73), Arapgir kaza merkezinin ise 1.372 idi (Genç, 2020, s. 52). Yakın çevresinde bulunan yerleşimlerle kıyaslandığında Göcek nahiyesindeki nüfus yoğunluğu dikkat çekmektedir.

Tablo 2. 1523 Yılı Kayıtlarına Göre Göcek'in, Köyleri, Mezraları ve Hâne Sayıları³

No	Köy	Mezra	Mensubiyet	Hâne	Mücerred
1	Anzavik	Civarik	GM	58+2	11

³(TT. d. 998, s.149-158); Anzavik'teki 2 kişi amâ gaib (görme engelli- kayıp); Harig'deki 3 kişi pîr-i fâni amâ (yaşlı-ihiyar- görme engelli); Herdif'teki 1 kişi amâ:Pac'daki 12 kişinin sekizi sipâhizâde (asker), ikisi mâlûl (hasta, sakat); Canik'teki 1 kişi imâm; Davilü'deki 8 kişinin altısı sipâhizâde, ikisi abdâl gâib (idrâki zayıf-kayıp); Karin'deki 8 kişinin yedisi sipâhizâde, biri kethüdâ (yardımcı-zâbit); Muhundu'daki 11 kişinin altısı sipâhizâde, beşi sâdât (Hz. Hüseyin'in soyundan gelen kimse); Şöbek'teki 6 kişinin beşi sipâhizâde, biri amâ; Kızıl Kilise'deki 1 kişi pîr-i fâni; Haftariç'teki 4 kişiden biri imâm, üçü pîr-i fâni amâ; Kalışirik'teki 1 kişi pîr-i fâni; Kimsabad?'daki 2 kişiden biri sipâhizâde, biri müflis (parasız, iflas etmiş); Haftariç-i Ulyâ'daki 14 kişiden dokuzu sipâhizâde, ikisi pîr-i fâni, üçü muâf (yükümlülük ve sorumluluğu olmayan); Haftariç-i Süflâ'daki 15 kişinin dördü sipâhizâde, ikisi imâm ve muarriif (eğitmen, cami ve tekkelerde bilhassa Cuma namazında hutbeden önce hayır sahiplerinin ismini sayarak dua eden ve ettiren kimse), bir muâf ve sekiz nöker (kul, hizmetçi); Ahmed Bey'deki 1 kişi gâib pîr-i fâni; Vank'taki 3 kişi sipâhizâde; Holhol'daki 1 kişi mahlûl (sahipsiz anlamında) kaydedilmişlerdir. Toplam 92 kişi de nüfus hesaplamalarına ilave edilmiştir. Ayrıca Çirik mezrası için nisf-i mezra'a-i Çirik, Vank mezrası için de nisf-i mezra'a-i Vank ifadeleri kullanılmıştır.

2	Harig	-	GM	47+3	13
3	Huyeyik?	Mağara, Yergüş, Urik ve Çönik	-	28	3
4	Mirun	-	-	11	2
5	Haskend	-	-	44	14
6	Hubenik	-	-	-	-
7	Hergeb	Menci (li) Süflâ	-	22	7
8	Herdif	Gömeyik ve Kakuzek	-	37+1	7
9	Ekrek	Pereksur ve Vank	GM	30	8
10	Taru	-	-	10	-
11	Balluca	Horik	-	22	15
12	Pac	Kirde	-	18+10	12
13	Ağdağ	-	-	3	1
14	Esnis	-	-	80	14
15	Canik	-	-	88+1	13
16	Davilü	Kara Delü	-	74+8	26
17	Karin	-	-	53+8	16
18	Muhundu	-	-	26+11	5
19	Şöbek	-	-	33+6	11
20	Polan	-	-	13	-
21	Sisik	-	-	8	-
22	Hormek	Söğüdlü	-	45	30
23	Hosrun	Emek	-	14	8
24	Kızıl Kilise	Ekinik	-	22+1	10
25	İrisi[k]	-	-	5	3
26	Haftariç	Okur ve Emük	-	39+4	27
27	Keşkivare	Cümle-pertek	-	12	9
28	Kalışirik	Ekinik	-	14+1	5
29	Vank	-	-	22	10
30	Kimsabad?	-	-	18+2	7
31	Haftariç-i Ulyâ	Kaçık ve Ovacık	-	45+14	14
32	Haftariç-i Süflâ	Kalacık	-	27+15	7
33	Kır Hüseyin	-	-	3	1
34	Zintik-i Kuzay	-	-	24	4
35	Zintik-i Günay	-	-	10	6
36	Ahmed Bey	Mübarek ve Çirik	-	55+1	17
37	Mugbid	Vank	-	21+3	6
38	Kakvin	Yağ Yemez	-	13	6
39	Kuyucak	Vartan	-	25	7
40	Settâri-yi Ulyâ ve Süflâ	-	-	31	13
41	Holhol	-	-	24+1	16
42	Ankiğ	-	-	-	-
43	Kiliselü	-	-	8	3
44	Cancirik	-	-	4	4
45	Hendek	-	-	7	3
46	Ramazan Deresi	-	-	6	3
47		Karuğ	-	-	-
48		Kozluca	-	-	-
49		Ankiğ	-	-	-
50		Ömer Meşhed	-	-	-
51		Melkiş	-	-	-
52		Kızılviran- Alaşebek	-	-	-
53		Sorhum	-	-	-
54		Meçik	-	-	-
55		Hako Çemeni	-	-	-
56		Kimsor	-	-	-
Toplam		Köy: 46Mezra: 39		1.199	397

1523 yılında Göcek nahiyesi toplam 46 köy, 39 mezra ve Ovacık Başı, Kızıl Belek, Sopes, Handere ve Eğrisu adlı 5 yaylaktan meydana gelen bir yerleşim yeri idi. 1518 yılı tahririnde kayıtlara geçen Şeyhkendi köyü 1523

tahririnde yer almamıştı. Yine 1518 yılında Rükneddin cemaatinin meskûn olduğu köyler yazılmamış, 1523 yılı tahririnde Settâri-yi Ulyâ ve Süflâ köyleri bu cemaatin yaşadığı köyler olarak birlikte kaydedilmişti. Ayrıca 1518 yılında mezra olan Cancirik, 1523 yılında köy statüsünde yazılmıştı. Holhol, Ankiğ, Kiliselü, Hendek ve Ramazan Deresi köyleri ise 1523 yılına ait defterde ilk defa karşımıza çıkan köyler iken, Huyeyik köyü de muhtemelen 1518 tahririne Honcuk? şeklinde yazılan köydü. 1518 yılında 2 olan mezra sayısının 1523 yılında 39'a yükselmesi yani %185 artmış olması dikkat çekmektedir.

1523 yılında 1.199 hâne ve 397 mücerredin kaydedildiği Göcek nahiyesinde yaklaşık 8.882 kişi yaşamaktaydı. Defter icmal düzenlendiğinden yalnızca Harig, Anzavik ve Civarik mezrası, Ekrek köyü ile Pereksur ve Vank mezraları kayıtlarına Eramine, Şâdillü, Desimlü, Ebû Tâliblü ve Okçulu aşiretlerinin meskûn olduğu köyler için Ekrâd notu düşülmüş diğerleri hakkında herhangi bir açıklama yapılmamıştı. Bu nedenle 1523 yılında Göcek nahiyesinde toplam nüfusun dini ve etnik yapısını kesin şekilde tespit etmek mümkün olmamıştır. 1518 yılından 1523 yılına kadar geçen beş yıllık zaman zarfında Göcek'in nüfusu %59 artmıştı. Bunun nedeni bu zaman zarfında köy ve mezra sayısının da artmış olmasıydı. 1523 yılında Kız-Uçan'da 608, Gürzelik'te 1.799 (Koçak, 2016, ss. 21-22) Mazgird'de 4.671 (Koçak, 2021, s. 76), Arabgir kaza merkezinde 1.545 kişi yaşamıştı (Genç, 2020, s. 54).

Tablo 3. 1553 Yılı Kayıtlarına Göre Göcek'in, Köyleri, Mezraları ve Hâne Sayıları⁴

No	Köy	Mezra	Mensubiyet	Hâne	Mücerred
1	Anzavik	Civarik	GM	50	30
2	Harig		GM	69	38
3	Huyeyik	Mağara-Poreksur - Urik	M/GM	2+44	18
4	Mirun		M/GM	3+35	5
5	Haskend	Ankiğ-Çuka-Tut	M/GM	2+75	33
6	Kimsadbad?	-	M	28	4
7	Hergeb		GM	27	16
8	Herdif		M/GM	67	32
9	Ekrek	Vank	GM	60	25
10	Taru		GM	19	3
11	Balluca		M	38	22
12	Pac	Kirde	M	43	21
13	Ağdağ	-	M	7	4
14	Esnis	-	M	61	21+1
15	Canik	-	M	81	10
16	Davilü	-	M	89	34+4
17	Karin	-	M	88	15+1
18	Muhundu	-	M	35	4+4
19	Şöbek	-	M	26	4
20	Vank	-	M	47	13
21	Sisik	-	M	3	-
22	Azminik	Kudurmuş-kurd,	M	18	5
23	Haftariç-i Ulyâ	Kaçık	M	95	36+1
24	Haftariç-i Süflâ	Kalacık-Arıkaç- Ovacık	M	35	18
25	Kır Hüseyin	-	M	5	2
26	Şeyhkendi	Venk-Derdederman	M	66	10
27	Zintik-i Günay		M	40	17+1
28	Bey Ahmed	Kudurmuş-kurd, Vank	M	94	15+1
29	Mugbid	-	M	21	9
30	Kakvin	Yağ-yemez	M	27	6+1
31	Kuyucak	Circirik-Ağ-Vartan	M	33	20
32	Settâri-yi Ulyâ ve Süflâ	-	M	61	14
33	Holhol	Vank	GM	75	25
34	Mübarekçe	-	M	5	1

⁴ (TK. GM. d. 117, s. 43b-62a); Esnis'de 1 ehl-i berât (berat sahibi, muâf); Davilü'deki 4 kişi meczûm (cüzam hastası); Karin'deki 1 kişi meczûm; Muhundu'daki 4 kişi sâdât; Haftariç-i Ulyâ'daki 1 kişi mâlül; Zintik-i Günay'daki 1 kişi sipâhi; Ahmed Bey'deki 1 kişi meczûm; Kakvin'deki 1 kişi mâlül kaydedilmişti. Honcuk'daki 2 hâne, Mirun'daki 3 hâne ve Haskend'deki 2 hâne Müslüman hânesidir. Bey Ahmed ile yazılan Vank mezrası için nisf-ı mezra'a-i Vank ifadesi kullanılmıştır. Diğer nisfi ise Mugbid köyünde kaydedilmişti. Yine Haftariç-i Ulyâ köyünde Kamber veled-i Abdal meczûm olarak yazılmış ancak bu kişi yekûn kısmında mâlül olarak yazılmıştır. Bkz. (TK. GM. d. 117, s. 52a).

35	Kiliselü	-	M	11	3
36	Cancirik	-	M	9	1
37		Gülhacı	-	-	-
38		Koşpınar	-	-	-
39		Harabî	-	-	-
40		Alaşebek	-	-	-
41		Kızıl-viran	-	-	-
42		Köşkeroğlu	-	-	-
43		Melkiş	-	-	-
44		Ömer Meşhed	-	-	-
45		Hınzıveri-yi Ulyâ	-	-	-
46		Hınzıveri-yi Süflâ	-	-	-
47		Kozluca	-	-	-
48		Sorhum	-	-	-
49		Göcen	-	-	-
50		Hatun	-	-	-
51		Danzik	-	-	-
52		Baytok	-	-	-
53		Beylidere	-	-	-
Toplam	Köy: 36 Mezra: 39			1.592	548

1553 tarihli defter, nüfus sayımı yapmak amacıyla değil vergilendirilebilir erkek nüfusu tespit etmek amacıyla hazırlanmış olsa dahi Göcek ile ilgili nüfus bilgilerini ortaya koyacak durumdadır. Defterde bir yerleşim yerinde yaşayan vergi mükellefi erkekler, baba isimleri ve akrabalık ilişkileri çerçevesinde mücerredler belirtilerek kaydedilmişti. Bunun yanı sıra vergiden muaf olanlar ayrıca belirtilmiş, ardından hepsi toplanarak nefer sayısı yazılmıştı. Deftere göre 1553 yılında Göcek nahiyesi 6'sında Hristiyanların, 4'ünde Hristiyanlar ile Müslümanların, 26'sında ise yalnızca Müslümanların yaşadığı 36 köy ve 39 mezradan meydana gelen bir yerleşimdi. Köylerden en kalabalıkları; Ebû Tâliblü cemaatinin yaşadığı Haftariç-i Ulyâ, Okçulu cemaatinin yaşadığı Bey Ahmed, Şadilü cemaatinin yaşadığı Davilü, Karin ve Canik iken en tenhaları; Şadilü cemaatinin yaşadığı Sisik, Okçulu cemaatinin yaşadığı Mübarekşe ve Ebû Tâliblü cemaatinin yaşadığı Kır Hüseyin idi. 1523 yılında köy sayısı 46 iken 1553 yılında 36'ya düşmüştü, yani ortalama %21 azalmıştı. Bu azalmanın en gözle görünür nedeni 1523 tahririnde Desimlü Ekrâdının yaşadığı Hormek, Hosrun, Kızıl Kilise, Haftariç, Keşkivare, Kalışirik, Hendek, Ramazan Deresi ve İrisi[k] köylerinin 1553 yılında kayıtlara geçmemesiydi. Benzer şekilde Hubenik, Polan ve Zintik-i Kuzay köyleri de 1553 yılı tahririnde yer almamışlardı. Yine 1523 yılında köy olan Ankiğ, 1553 yılında mezra statüsünde yazılmıştı. 1518 tahririnde kaydedilen Şeyhkendi 1523 yılında kaydedilmemiş, 1553 yılında tekrar kayıtlara geçmişti. Önceki iki tahrirde yer almayan Mübarekşe ve Azminik 1553 tahririnde yeni köyler olarak karşımıza çıkmaktadır. Mezralardan 23'ü tabloda da görüldüğü gibi köylere bağlı yazılmışken diğerleri müstakil kaydedilmişti.

Eldeki verilere göre 1553 yılında Göcek nahiyesinde toplam 1.592 hâne mevcuttu. Bu hânelerin 1.071'i yani %67'si Müslüman iken 521'i yani %33'ü Hristiyan idi. Bunların dışında defterde 548 mücerred kayıtlı olup bunların 324'ü Müslüman, 224'ü Hristiyan'dı. Mevcut hâne sayıları yedi ile çarpılıp mücerredler eklendiğinde 1553 yılında Göcek nahiyesinde tahmini 7.821 Müslüman, 3.871 Hristiyan olmak üzere toplam 11.692 kişi yaşamıştı. 1523'ten 1553 yılına kadar geçen yaklaşık 30 yılda Göcek nahiyesinin nüfusu köy sayısının azalmasına rağmen %31 artmıştı. Aynı tarihlerde Kiği'da 12.635, Sancak'ta 2.363, Anderis'te 3.174 kişi yaşamıştı (Koç, 2004, s. 144).

1553 yılına ait defterde muaf olan 14 kişi ayrıca belirtilmişti. Bunlardan 4'ü Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hüseyin'in soyundan gelen seyitlerden olup Muhundu köyünde yaşamışlardı. Cüzzam hastası olan 7 kişinin 4'ü Davilü'de, 1'i Bey Ahmed'de, 1'i Karin'de, 1'i de Haftariç-i Ulyâ'da kayıtlıydı. Kalan 3 muâftan biri Kakvin köyünde malûl yazılan Yolukulu veled-i Budak, biri Esnis köyünde ehl-i berât yazılan Seydi Hasan veled-i Halil ve biri de Zintik-i Günay köyünde sipahi yazılıp elinde tımarı olan Zührab veled-i Musa idi. Göcek nahiyesi tahmini nüfus hesaplamasında bu guruptakilerin her biri hânelerin yedi ile çarpımından sonra çıkan rakama eklenmişlerdir.

3.16. YÜZYILIN İLK YARISINDA GÖCEK'TE ÜRETİM VE SOSYO-EKONOMİK HAYAT

Göcek nahiyesi, coğrafi yapısı itibarıyla çevre bölgelere kıyasla daha dağlık olduğundan, buralarda tarımsal üretim yapılabilecek araziler nispeten daha azdı. Kayıtlara göre, hem 1518 hem de 1553 yıllarında, bölgedeki ekilebilir topraklar ağırlıklı olarak Göcek'in güneybatısında, Peri Suyu'nun yakınlarındaki Davilü, Muhundu, Karin, Esnis ve Canik köylerinde; doğusunda ise Anzavik, Hergib, Harig, Herdif ve Haskend köylerinde yer alan nispeten düz alanlarda toplanmıştır. Göcek nahiyesinin bulunduğu alanların engebeli olması, her iki yıla ait üretim çeşitliliği ve miktarı nahiyenin tarımsal faaliyetler için pek elverişli olmadığını, bunun için halkın çoğunlukla nahiyenin güney

batısında ve doğusunda yer alan arazilerde kendilerine üretim alanları oluşturduklarını gösterir. Yukarıda adı geçen ve kısmen düzlük alanları kapsayan köylerde tahıl üretiminin diğer yerlere göre fazla oluşu, Göcek nahiyesinde tarıma uygun arazilerin sadece buralarla sınırlı olduğuna işaret eder. Bunların dışındaki köylerde ekilebilir araziler varsa da üretim miktarları buraların geniş düzlükler olmadığına, üretimin de ancak toprağı işleyen reayaya yetecek kadar olduğu fikrini verir. Nitekim tahrir defterlerinde mezra sayılarının zaman içerisinde sürekli artış göstermesi nahiyedeki arazi yapısının tarıma elverişli olmadığına en çarpıcı göstergesidir (Koç, 2004, s.137).

Osmanlı Devleti, yeni ele geçirdiği memleketlerde gerçekleştirdiği tahrir işlemleri sırasında, bu toprakları bireylere mülk olarak devretmek yerine, üzerlerinden alınacak vergilere karşılık kullanım hakları tanımıştır. Bu topraklar, yalnızca üzerlerine düşen belirli hizmetler yerine getirildiğinde işletilmeye izin verilmiştir (Afyoncu, 1999, s. 311). Tımar sistemi içerisinde toprak işleyecek reayaya verilmek üzere belli büyüklükteki parçalara ayrılırdı. Bu parçalara *çift* veya *çiftlik* denilmiş ve genellikle bir çift öküzün sürebileceği toprak olarak tanımlanmıştı. *Çiftlik*, coğrafi duruma ve arazinin özelliğine göre verimli yerlerde 60-80, orta verimli yerlerde 80-100 ve kıraç yerlerde 100-150 dönüm arası tespit edilmişti (İnalçık, 1959, s. 582; Barkan, 1997, s. 393). Dönüm ise, eni ve boyu 40 adım gelen alandı (Barkan, 1943, s. 131). Göcek nahiyesinde 1518 ve 1553 yıllarında yapılmış tahrirlerde ekilebilir çiftlik araziler olmadığından topraklar küçük parçalara ayrılmak suretiyle işletilmişti. Nitekim 1518 tarihinde *Defter-i yasaha-i liva-i Kiğı ma 'a Nahıye-i Göcek*, başlığıyla kaydedilen kanunnamede bir çiftlik araziden 50 akçe *resm-i çift*, ancak çifti olmayan ve atalarına hizmet etmeyen ve kendi kârlarında olan mücerredlerden 6 akçe *resm-i caba bennâk*, bennâk evinde olan kimselerden de ziraatlerine göre hesap edilip her iki dönümüne 1 akçe alınacağı belirtilmişti (TT. d. 64, s. 715). Benzer şekilde 1553 tarihli kanunnamede çiftlik yeri olmayan arazilerde âlâ (verimli) yerden 2 dönüme 1 akçe, ednâ (verimsiz) yerden 3 dönüme 1 akçe *resm-i zemin* alınacağı kayıtlıdır (TK. GM. d. 117, s. 2a). Osmanlıda çiftlik arazi sadece evli olanlara verilir, toprağı tasarruf edenler ister Müslüman ister Hristiyan olsun yıllık alınan *resm-i çift*'i vermekle mükellef tutulurlardı. Göcek nahiyesinde 1518 yılında Müslüman reayadan 50 akçe *resm-i çift* alınırken Hristiyanlardan bu vergi alınmamış buna karşılık her birinden 25 akçe *resm-i ispenc* alınmıştı (TT. d. 64, s. 715).⁵Toprağı dayalı bu vergi, 1553 yılında temelde nüfusun artmasına paralel olarak ekilebilir çiftlik arazilerin parçalanmasından kaynaklı Müslümanlardan *resm-i zemin* şeklinde alınmaya başlanırken Hristiyanlardan *ispenc* olarak alınmaya devam etmişti. Toprağı olmayan ya da çok az olan evliler *bennâk* olarak adlandırılmış ve bunlardan bennâk vergisi, bekâr erkekler ise *mücerred* olarak yazılmış ve bunlardan mücerred vergisi alınmıştı (TK. GM. d. 117, s. 2a). Bu şekilde tasarruf ettiği toprağı göre sınıflandırılan reaya, her yıl çift vergisini verdiği gibi yetiştirdiği ürüne karşılık da kanunnamede tayin edilen ölçü miktarına göre vergi vermekle yükümlü tutulmuştu. Reaya, çıplak mülkiyeti devlete ait olan ve mirî arazi denilen bu toprakların kiracısı olduğundan onları satamaz, sebepsiz yere üst üste boş bırakamaz ve terk edemezdi. Öldüğü zaman ise kiracısı olduğu toprakları çocuklarına intikal ederdi (İslamoğlu, 2010, ss. 107-133; İnalçık, 2017, ss. 250-256).

1518 yılında Göcek nahiyesindeki toplam 774 hane arasında, herkesin ekilebilir araziye sahip olduğu söylenemez. Ne yazık ki, bu hanelerin kaçının çiftlik sahibi olduğunu kesin olarak bilemiyoruz. Çünkü tahrir defterinde çift resmi tek başına değil, bennâk, mücerred, bâd-ı hevâ gibi ek vergilerle ya da sâir rüsûm ve gayruhu ifadeleriyle diğer vergilerle birlikte kaydedilmişti. Bu durum, çift resmi ödemekle yükümlü olan reaya sayısının düşük olduğunu düşündürmektedir. Nahıye genelinde, bu şekilde birleştirilmiş vergilerin toplamı 12.170 akçe tutarında olup, en yüksek vergi tahsilâtı Karin, Canık, Esnis, Davilü, Muhundu, Şöbek, Polan, Ahmed Bey, Ekrek, Pac, Balluca, Haftariç-i Süfla ve Sisik köylerinden yapılmıştır. 1518 yılında, Hristiyan reayadan alınan çift vergisi eşdeğeri *resm-i ispenc* ise, Taru dışındaki tüm Hristiyan köylerden 6.075 akçe tahsil edilmiş, Taru'da ise bu vergiye ek olarak bâd-ı hevâ ile birleştirilerek 300 akçe alınmıştır. Bu bilgilere dayanarak, *resm-i çift* ve bağlantılı vergilerin alındığı köylerdeki ekilebilir arazinin, orada yaşayan tüm reayaya yetmediğini; Ağdağ, Hormek, Hosrun, Kalışirik, Zintik-i Kuzay, Zintik-i Günay, Muğbid, Kakvin ve Kuyucak gibi vergi tahsil edilmeyen köylerde ise topraksız reyanın bulunduğunu söyleyebiliriz.

1553 yılına ait defterde çift resmi yer almamaktadır. Bunun nedenin nüfus artışına paralel olarak ekilebilir arazilerin daha küçük parçalara ayrılmasıydı. Ekilebilir çiftlik arazilerin küçülerek parçalanması toprak tasarruf sisteminin değişmesine neden olmuş, çift arazilerin yerini dönüm esasına göre işletilen topraklar almıştı. Nitekim 1518 yılında çift hesabı üzerinden alınan vergi, 1553 yılında âlâ yerden 2 dönüme 1 akçe, ednâ yerden 3 dönüme 1 akçe alınan *resm-i zemin*'e dönüşmüştü.⁶ 1553 yılında Herdif, Hergeb, Holhol, Haskend, Anzavik, Ekrek, Taru, Huyeyik ve Harig köyleri dışında kalan bütün köylerden toplam 2.942 akçe *resm-i zemin* tahsil edilmişti. Bir diğer ifadeyle bu tarihte nahıye genelinde yaklaşık 5.884 dönüm ekilebilir arazi vardı. Ekilebilir araziler en fazla Bey Ahmed, Haftariç-i Süfla, Canık, Davilü, Esnis, Kır Hüseyin, Balluca ve Pac köylerindeydi. Aynı tarihte nahiyede Müslüman hane bulunmayan Hergeb, Holhol, Anzavik, Ekrek, Taru ve Harig köyleri dışındaki bütün köylerde her haneden 12 akçe olmak üzere toplam 12.900 akçe *resm-i hâne* tahsil edilmişti. Bu vergi en fazla Haftariç-i Ulyâ,

⁵ “Ve keferre taifesinden bu zıkr olan rüsûm alınmayıp amma harâc-güzâr nefer başına yirmi beşer akçe ispenc alalar.”

⁶ “ve livâ-i mezbûrenin çiftlikle mahal yeri olmayub birer mikdar yeriyile sebeblenub ol ecilden bunlara *resm-i çift* takdir olmayub yerlerine göre âlâ yerden 2 dönümüne 1 akçe, ednâ yerden 3 dönüme 1 akçe *resm-i zemin* kaydolundu.” Bkz. (TK. GM. d. 117, s. 2a).

Bey Ahmed, Davilü, Karin ve Canik'ten alınmıştı. 1553 yılında Hristiyanların meskûn olduğu 10 köyde yaşayan 745 vergi yükümlüsünden toplam 18.375 akçe ispenc tahsil edilmişti. İspenc en fazla Haskend, Harig, Holhol ve Herdif'te kayıtlara geçmişti. Ödenen vergi miktarı aynı olmasına rağmen 1553 yılında alınan ispenc miktarının 1518 yılına göre %188 civarında artmış olmasının nedeni nahiyede yaşayan Hristiyan sayısındaki artışı.

1553 yılında çift resminin uzantılarından olan *resm-i mücerred* nahiyede genelinde 1.846 akçe gelir sağlamıştı. Bunlara ek olarak Hristiyan reaya, şer'i bir vergi olan cizye yanında, Müslüman reaya ise çift resmi ile bağlantılarının yanında ekim-biçim zamanında senede üç gün çalıştırılmasına denk gelen ve köylü ile eski senyörler arasındaki bazı feodal hizmetlerin Osmanlıda paraya çevrilmiş hali olarak tanımlanan *resm-i ırgadiye* vergisine tabiydi. 1518 yılında kayıtlara geçmeyen bu vergi, 1553 yılında nahiyede yaşayan Müslüman ve Hristiyanlardan toplam 4.186 akçe alınmıştı.

Osmanlı Devleti'nde reaya çiftliklerinin yanında askerî sınıfa ait çiftlikler devardı ki tımarlı sipahilerin tasarrufundaki hassa çiftlikler bu kategorideydi. Aynı zamanda kılıç yeri diye debilenbu tür çiftlikler bir çeşit toprak kiracılığı sistemiyle işletilirdi (İnalçık, 1993, s. 313). 1553 yılında düzenlenen defterde Anzavik, Holhol ve Haskend'de tam, Huyeyik ve Hergeb'de nim hâssa çiftlik kayıtlara geçmişti. Tam çiftliklerden 500, nim çiftliklerden 250 akçeden olmak üzere toplam 2.000 akçe *çiftlik-i hâssa* tahsil edilmişti.

Tahrir defterleri, Göcek nahiyesinin toprak yönetimi, üretim, vergilendirme ve sanayi faaliyetleri hakkında birtakım bilgiler sunmaktadır. Bu bilgiler, bölgenin üretim kapasitesine dair önemli ipuçları içermektedir. Ancak, defterlerde yer alan rakamların tahmini olduğunu ve gerçek değerlerden sapmalar olabileceğini göz önünde bulundurmak gerekir. Tahrir sırasında, vergi ödemekten kaçınanların hayvanlarını ve mahsullerini gizledikleri bilinen bir gerçektir. 1518 yılında, kaza sakinlerinin ödediği vergiler, şehrin ekonomik gücü ve halkın üretim kolları hakkında kısıtlı da olsa bilgi sağlamaktadır. Bu dönemde, nahiyede ekonomisini destekleyen birden fazla üretim dalı bulunmaktaydı. 1518 yılında toplam geliri 199.320 akçe olan nahiyede, tahıl (buğday, arpa, darı) üretimi, hayvancılık ve üzüm yetiştiriciliği en önemli üretim kolları arasındaydı. Toprağa dayalı ekonomisiyle Osmanlı Devleti, tarım alanlarını korumak ve hububat üretimini teşvik etmek için özel önlemler almış, reayayı elindeki toprağı işlemeye mecbur bırakmış ve boş toprakların değerlendirilmesini teşvik etmek amacıyla kanunnameler yayınlamıştır. Bu çabaların temel nedeni, tarımsal ürünlerin hem önemli bir mali kaynak olması hem de ordunun ve hayvanların beslenmesi için kritik öneme sahip olmasıydı (Miroğlu, 1990, ss. 170-172).

Ekonomisi tarıma dayalı toplumlarının ilk sırada gelen ürünü buğday (hınta), vatandaşların ana gıda maddesi olduğundan daima her koşulda oldukça rağbet görmüştü. Buğdaydan sonra arpa (şâir) ve darı (dihn)⁷ da hem yiyecek hem de hayvan yemi olarak tüketildiğinden yaygın olarak yetiştirilmişti. 1518 yılında Göcek nahiyesinde 11.975 kile⁸ (153.615 kg) buğday ile 250 kile (3.207 kg) arpa vergiye konu olmuş ve buğdaydan 95.100, arpadan 1.500 akçe gelir sağlanmıştı. Bunun yanı sıra 4.600 keyl (59.008 kg) birlikte yazılan arpa ve darı, 300 keyl de (3.848 kg) birlikte yazılan buğday ve arpa vergiye konu olmuş ve ilkinden 27.600, ikincisinden 2.000 akçe gelir elde edilmişti. Yine hububat ürünlerini ifade eden gallât (zahire, ürün) da yaklaşık 850 keyl (10.903 kg) vergiye konu olmuş ve toplamda 5.100 akçe gelir getirmişti. Hububat türü ürünler 1518 yılında nahiyede gelirlerinin % 66'sını oluşturmuştu. Bu ürünlerin 1/5 oranında vergilendirildiğini göz önüne aldığımızda aynı yılda Göcek nahiyesinde 1.152.905 kg tahıl üretildiğini söyleyebiliriz.

1553 yılında toplam geliri 239.849 akçeyi bulan nahiyede tahıl üretimi 1518 yılına göre Desimlû aşiretinin yaşadığı köylerin kayıtlı olmamasından dolayı %35 azalmıştı. Bu tarihte nahiyede genelinde 6.781 (86.986 kg) buğday, 3.187 kile (40.882 kg) arpa ve 1.619 kile (20.768 kg) darı vergiye konu olmuş, buğdaydan 68.810, arpadan 25.496 ve darıdan 11.233 akçe olmak üzere toplamda 105.539 akçe gelir elde edilmişti. Tahıl üretimi 1553 yılında nahiyede gelirlerinin %44'ünü oluşturmuştu. Bu ürünlerin 1553 yılında da 1/5 oranında vergilendirildiğini dikkate aldığımızda aynı yılda Göcek nahiyesinde 434.930 kg buğday, 204.410 kg arpa ve 103.840 kg darının üretildiğini söyleyebiliriz.

Tahrir defterlerindeki kayıtlar Göcek nahiyesinde 1518 yılında üzüm yetiştirildiğine işaret etmektedir. En zorlu iklimlerde bile yetiştirilebilen üzüm, asma bitkisinin meyvesidir. Bağcılık muhtemelen nahiyede tarım yapılamayan engebeli arazilerde yapılmıştı. Osmanlı Devleti'nde bağcılıktan alınan *resm-i bâğât* vergisi, 1518 yılında kayıtlara geçmemiş, onun yerine Anzavik, Harig, Mirun, Honcuk⁹ ve Haskend⁹ köylerinde yaşayan reayanın tasarrufunda bulunan bağlardan şıra öşrü alınmıştı. *Resm-i şıra*, üretilen üzüm suyu miktarına göre vergilendirilmiş ve toplamda 1.260 mann¹⁰ (7.273 kg) şıra üretiminden 6.300 akçe vergi alınmıştı. Alınan şıra öşrü bu tarihteki nahiyede gelirlerinin yaklaşık %3'üne karşılık gelmekteydi. 1518 yılında şıra öşür nispeti 1/5 idi. Bu kanuna göre 1518 yılında adı geçen köylerde yaklaşık 36.364 kg şıra üretilmişti.

⁷ Bölgede darı için "gılgıl" tabiri de kullanılmaktadır. Bkz. (Dıvrak, 2019, s. 114).

⁸ Kile 1518 yılında Diyarbakir'de 10 okka yani 12.828 kilograma denk gelmekteydi. Bkz. (İnalçık, 2004, s. 251).

⁹ Bu köyedeki bağ, bağı-ı hâssa olarak kaydedilmişti. Bkz. (BOA, TT. d. 64, s. 740).

¹⁰ 1518 yılında 1 mann Harput için 1800 dirhem yani 5.773 kg idi. Bkz. (Hinz, 1990, s. 26).

1553 yılına gelindiğinde nahiyeye bağlı 36 köyün 17'sinde bağcılık uğraş alanı olmaya başlamıştı. Bu tarihte devlet, Göcek nahiyesinde bağcılıkla uğraşanlardan 1/7 oranında toplam 4.754 akçe *resm-i bağat* vergisi almıştı (TK. GM. d. 117, s. 2a). Resm-i bağatın belirlenmesinde farklı yollar izlenmişti. Bazı bölgelerde kök başına, bazılarında dönüm başına, bazılarında ise kıta başına öşür almıştı. 1553 tarihli Kiĝı kanunnamesinde bu konuda herhangi bir açıklama yapılmadığı için nahiyedeki üzüm kökü sayısını tespit edemiyoruz. Ancak 1553 yılında Göcek nahiyesindeki köylerde bağcılık faaliyetlerinin %41'inin Hristiyanlar, % 59'unun Müslümanlar tarafından gerçekleştirildiğini tespit edebiliyoruz. Nahiye genelinde en fazla bağlar Haskend, Harig, Canik, Hergeb, Haftariç-i Süflâ ve Muhundu köylerinde bulunmaktaydı. Bu köylerden Haskend'de 1518 yılında olduğu gibi 1553 yılında da hâssa bağ kayıtlara geçmiş ve 700 akçe gelir getirmişti. Bilindiği gibi hâssa bağların mahsulü üç hisseye ayrılıp biri mîrî için alınır, ikisi bu bağlara bakanlara verilir (Çaĝatay, 1947, s. 489). Bağcılık faaliyetlerinden elde edilen gelirler nahiye gelirlerinin %2'sini oluşturmuştu.

1518 yılında nahiyede kayıtlara geçmeyen pamuk, 1553 yılında 6.6 mann (38.101 kg) ile vergiye konu olmuştu. Önemli bir sanayi bitkisi olan pamuk, nemli ve sulak olan Pac ve Harig köylerinde vergilendirilmiş ve toplam 330 akçe gelir getirmişti. Nahiyede yalnızca iki köyde yapılan pamuk üretimi, muhtemelen halkın ihtiyaçlarını karşılamaya yetmemekteydi. 1553 yılında pamuk öşür nispeti kanunnamede yer almamış, ancak 1518 yılına ait kanunnamede 1/7 oranında alınacağı ifade edilmişti (TT. d. 64, s. 715). 1553 yılında da bu oran üzerinden alınmışsa bu tarihte adı geçen köylerde yaklaşık 266.707 kg pamuk üretilmişti.

1553 yılında Göcek'te lif ve yağ üretiminde kullanılan tek yıllık bir endüstri bitkisi olan keten üretimi de vergiye konu olmuştu. Osmanlı Devleti keten üretimini çoğunlukla 1/10 oranında vergilendirmiş olsa da 1553 tarihli Kiĝı kanunnamesinde *resm-i kettân* nispeti belirtilmemiş ancak umumi olarak 1/5 oranında alınmıştı (TK. GM. d. 117, s. 44b). Göcek nahiyesinde 1518 yılında kayıtlara geçmeyen keten üretimi, 1553 yılında yalnızca Hergeb köyünde 140 akçe gelir getirmişti. 1518 yılı kayıtlarına geçmemesinin muhtemel nedeni keten bitkisinin belirli zaman aralıklarıyla ekilmesi idi. Nitekim aynı yılda Arabgir'in hemen hemen bütün nahiye ve köylerinde keten ekimi yapılmıştı (Genç, 2020, s. 92).

16. yüzyılın başlarında Göcek nahiyesinde, halkın temel besin kaynakları olan buğday ve arpanın un yapımında kullanılan değirmenler, bölgenin ilkel sınaî kuruluşları olarak hizmet veriyordu. Osmanlı İmparatorluğunda, su veya rüzgâr gücüyle çalışan bu değirmenlerden *resm-i asiyâb* adı altında bir vergi alınır. Bu verginin miktarı, değirmenin yıllık çalışma süresine yani yılda ne kadar döndüğüne göre belirlenirdi. Yıl boyunca veya yarım yıl çalışan değirmenler, vergilerini yıllık olarak öderken, daha kısa süreler için çalışanlar aylık ödeme yaparlardı. 1518 yılında Kiĝı sancağında bulunan değirmenlere her ay için 5 akçe vergi belirlenmiş ve yıl boyu çalışan değirmenlerden 60 akçe alınması kararlaştırılmıştı (TT. d. 64, s. 715). Ancak aynı yıl içinde Herdif köyündeki üç bâblık değirmenden yıllık 150 akçe vergi alınmıştı. Bu durum, köydeki değirmenin çalışma süresine değil, sahip olduğu taş sayısına göre vergilendirildiğini ortaya koymaktadır. 1553 yılına gelindiğinde ise, nahiye genelinde 20 köyde değirmen bulunuyordu. Anzavik köyündeki dört, Huyeyik, Harig, Karin, Canik köylerindeki üçer, Herdif, Hergeb, Holhol, Haskend, Ekrek, Balluca, Haftariç-i Ulyâ, Muĝbid, Davilü ve Settâr-ı Ulyâ ile Süflâ köylerindeki ikişer, Taru, Haftariç-i Süflâ, Zintik-i Günay, Muhundu ve Şöbek köylerindeki birer taşlı değirmenler, yarım yıl boyunca faaliyet göstermiş ve her taş için 30 akçe vergi ödemişlerdi. 1553 yılında Göcek nahiyesinde 20 köyde bulunan 41 bâb değirmenden 1.230 akçe *resm-i asiyâb* alınmıştı. 1518 yılından 1553 yılına gelene kadar nahiyedeki değirmen sayısı hububat ürünlerindeki artışa paralel olarak artmıştı. Nahiyedeki bütün yerleşimlerde değirmen bulunmasa da nüfusun yoğun olduğu köylerde bulunanlar, muhtemelen bulunmayan köylerin ihtiyacını da karşılamıştı. Bu durum değirmenlerin faaliyette olduğu zaman zarfında köyler arasındaki sosyal hareketliliği arttırmış olmalıydı.

Göcek nahiyesinde, ahalinin temel tarım ürünleri olan buğday, arpa, darı, pamuk ve ketenin yanı sıra, meyvecilik ve bostancılık da önemli bir üretim koluydu. Tahrir defterlerindeki kayıtlar, hangi köylerde ne tür ürünlerin ne miktarda yetiştirildiğine dair detaylı bilgi sağlamasa da, çeşitli vergi kayıtları, halkın kendi ihtiyaçlarının ötesinde ürün yetiştirdiğini ve bunların ekonomik değere sahip olduğunu gösteriyor. Örneğin, 1518 yılında Kiĝı sancağında, meyve ve bostan ürünlerinden alınan öşür oranı, Müslümanlar ve Hristiyanlar için 1/7 olarak belirlenmiştir. Ancak Göcek nahiyesinde bu türden bir vergi kaydedilmemiştir. Bu, bölgede meyve ve sebze üretiminin olmadığı anlamına gelmemektedir; zira Osmanlı Devleti, ailelerin kendi ihtiyaçları için ürettikleri ürünlerden genellikle vergi almazdı. Meyve ve sebze üretimi ticari ölçüğe ulaştığında vergilendirme başlardı. Bu nedenle, 1518 yılında Göcek nahiyesindeki köylerde yaşayanlar, büyük olasılıkla kendi ihtiyaçları için yeterli miktarda meyve ve sebze yetiştiriyorlardı. 1553 yılında ise Ağdağ, Balluca, Zintik-i Günay, Kır Hüseyin, Vank, Kuyucak, Mübarekşe, Muĝbid, Azminik, Kakvin ve birlikte yazılan Settâr-ı Ulyâ ve Süflâ köyleri dışında kalan bütün köylerde meyve ve sebze üretimi vergiye konu olmuştu. Bu tarihte kanunnamede bostan öşrü 1/10, meyve ise 1/7 olarak kaydedilmişti (TK. GM. d. 117, s. 2a). 1553 yılında 13 köyden 1.062 akçe *öşr-i bostân*, 19 köyden 2.243 akçe *resm-i meyve* tahsil edilmişti. Bostan öşrü en fazla Harig, Herdif, Huyeyik ve Esnis, Holhol ve Anzavik'te, meyve resmi ise en fazla Haskend, Harig, Huyeyik, Kuyucak, Haftariç-i Süflâ ve Karin'den alınmıştı. Göcek nahiyesinde meyve-sebze vergisinden farklı olarak Herdif, Haskend, Mirun, Taru, Huyeyik, Vank, Muhundu ve birlikte yazılan

Settâr-ı Ulyâ ve Süflâ köylerinden 586 akçe *resm-i ceviz* vergisi kayıtlara geçmişti. Bu vergi en fazla Herdif, Esnis, Taru, Huyeyik ve Mirun köylerinden alınmıştı. Meyve-sebze üretiminden toplam 3.891 akçe elde edilmiş ve bu da nahiyeye gelirlerinin %2'sine karşılık gelmişti.

Göcek nahiyesi iklim, doğa koşulları, arazi yapısı, zengin bitki örtüsü açısından arıcılık için uygun bir bölge olarak görülmektedir. Tahrir defterlerine *resm-i asel*, *resm-i küvâre*, *resm-i kovan* olarak geçen vergi, reayanın beslediği kovanlardan elde edilen baldan nakdi alınmıştı. 1518 tarihli Kiğı kanunnamesinde “*ve resm-i asel hâsıl olan baldan öşür üzere alalar*” ibaresi geçmiş (TT. d. 64, s. 715), 1553 yılına ait kanunnamede bu konuya dair herhangi bir bilgi yer almamıştı. 1518 yılında kanunnamede yer almış olsa da nahiyede bu vergi tahsil edilmemiş, 1553 yılında ise *resm-i küvâre* adıyla Ağdağ, Paç, Kır Hüseyin, Davilü, Muhundu ve Sisik köyleri dışında kalan 30 köyden 3.970 akçe alınmıştı. Bu tarihte arıcılık en fazla sırasıyla; Holhol ve Balluca, Harig, birlikte yazılan Settâr-ı Ulyâ ve Süflâ, Karin ve Herdif köylerinde yapılmıştı. 16. yüzyılın ortalarında balın okkasının 4 akçe olduğu göz önüne alındığında nahiyede 992.5 okka¹¹ (1.273 kg) bal vergiye konu olmuştu. *Resm-i küvâre* öşür üzere yani 1/10 olarak alınmışsa 1553 yılında Göcek nahiyesinde yaklaşık olarak 12.730 kg bal üretilmişti.

Göcek nahiyesinin dağlık ve yüksek alanlarla kaplı olması ve yaylaların bitki çeşitliliği açısından zenginliği, buralarda tarım dışı faaliyetlerin özellikle de hayvancılığın yapılmasına zemin hazırlamıştı. Ancak Göcek nahiyesinde yapılan hayvancılığın hacmi ve üretim değeri sadece aşiretlerin meskûn olduğu köylerde tahrir defterlerine yansımıştı. 1518 yılına ait Kiğı kanunnamesinde “*ve âdet-i ağnân her iki koyuna bir akçe alalar*” ibaresi geçmişse de (TT. d. 64, s. 715), köylerde bu vergi kayıtlara geçmemiş, yalnızca aşiretlerden ne kadar tahsil edildiği toplu yazılmıştı. Buna göre Şâdilü aşiretinden 16.000, Disimlü aşiretinden 3.000, Ebû Tâliblü aşiretinden 3.060, Okçulu aşiretinden 4.560 akçe alınmış, Rükneddin aşiretinden alınmamıştı. Adı geçen Ekrâd aşiretleri kanunnamede belirtilen oranda ağnam vergisini ödemişlerse Şâdilü aşiretinin 32.000, Okçulu aşiretinin 9.120, Ebû Tâliblü aşiretinin 6.120 ve Disimlü aşiretinin ise 6.000 adet koyunu vardı.

1523 yılına ait defter ayrıntılı düzenlenmediğinden buradaki üretim kolları hakkında bilgi edinemesek de nahiyenin toplam gelirleri ve aşiretlerin hayvancılık faaliyetleri hakkında bilgiler edinebiliyoruz. Defter kayıtlarına göre 46 köy, 39 mezra ve 5 yaylaktan oluşan Göcek nahiyesinin toplam yıllık geliri 179.052 akçeydi. Bu gelirin 36.773 akçesini yani %21'ini aşiretlerin hayvancılık faaliyetleri oluşturmuştu. Şâdilü aşiretinden 8.000 akçe *âdet-i zekâta-ı ağnâm*,¹² 2.800 akçe *âdet-i çoban-beyi ma'a resm-i çoban* şeklinde birlikte yazılan vergi,¹³ Ebû Tâliblü aşiretinden 5.542 akçe zekât-ı ağnam, 2.128 akçe *âdet-i çobanbeyi* ve *resm-i çoban*, Okçulu aşiretinden 5.745 akçe zekât-ı ağnam, 2.612 akçe *âdet-i çobanbeyi* ve *resm-i çoban*, Desimlü aşiretinden 5.910 akçe zekât-ı ağnam, 2.388 akçe *âdet-i çobanbeyi* ve *resm-i çoban*, Rükneddin aşiretinden 1.200 akçe zekât-ı ağnam, 448 akçe *âdet-i çobanbeyi* ve *resm-i çoban* tahsil edilmişti. Bu bilgilere göre şayet belirtilen oranlarda bu vergiler tahsil edilmişse Şâdilü aşiretinin 30.000, Okçulu aşiretinin 24.550, Ebû Tâliblü aşiretinin 21.724, Disimlü aşiretinin 23.760 ve Rükneddinlü aşiretinin 4.640 adet koyunu vardı.

1553 yılında Göcek nahiyesinde hem aşiretlerin yaşadığı köylerde hem de diğer köylerde *âdet-i ağnam* vergisi kayıtlara yansımıştı. Deftere göre Şâdilü aşiretinden 9.000, Ebû Tâliblü aşiretinden 8.000, Okçulu aşiretinden 7.700, Rükneddin aşiretinden 710 akçe olmak üzere toplam 25.410 akçe *âdet-i ağnâm* tahsil edilmişti. Disimlü aşiretinin yaşadığı köyler bu defterde kayıtlara geçmemişti. Bu aşiretler ağnam vergisini iki koyuna bir akçe şeklinde ödemişlerse Şâdilü aşiretinin 18.000, Okçulu aşiretinin 15.400, Ebû Tâliblü aşiretinin 16.000 ve Rükneddinlü aşiretinin ise 1.420 adet koyunu vardı. Adı geçen bu dört aşiretten 1553 yılında ağnam resmi dışında yaylağa giden ancak kışlağa dönmeyip yaylakta kışlayan her yüz konundan on sekiz akçe alınan *âdet-i çobanbeyi* adlı bir vergi daha alınmıştı.¹⁴ Bu vergi Şâdilü aşiretinden 800, Ebû Tâliblü aşiretinden 720, Okçulu aşiretinden 664 ve Rükneddinlü aşiretinden 290 akçe tahsil edilmişti. Her yüz koyundan on sekiz akçe alındığına göre Şâdilü aşiretinin 4.444, Ebû Tâliblü'nün 4.000, Okçulu'nun 3.688 ve Rükneddinlü'nün 1.611 adet bu türden vergilendirilebilen koyunu vardı. Bir diğer ifadeyle Göcek nahiyesindeki aşiretler 1553 yılında 64.563 adet koyuna sahipti. Aşiretlerin yaşamadığı Herdif, Hergeb, Ağdağ, Holhol, Haskend, Mirun, Anzavik, Ekrek, Taru, Şeyhkendi, Pac, Huyeyik, Harig ve Balluca köylerinden de toplam 8.112 akçe *âdet-i ağnâm* tahsil edilmişti. Tahsil edilen vergiye göre bu köylerde 16.224 koyun vardı. En fazla koyun Holhol, Balluca, Herdif, Şeyhkendi, Haskend ve Harig'de kayıtlara geçmişti. Defter kayıtları 1553 yılında nahiyeye genelinde 80.787 koyun olduğunu göstermektedir.

¹¹ Okka=400 dirhem=1.2822945 kg. Bkz. (İnalçık, 2004, s. 253).

¹² “*ve âdeti zekât iki koyuna bir akçedir ki yüz koyun elli akçe olur*”. Bkz. (Barkan, 1943, s. 142).

¹³ Diyarbakir bölgesinde geniş bir bölgeyi yurt tutan Bozulus ve Karaulus ile Şam bölgesinde yaşadıklarından dolayı Şam Türkmenleri adıyla bilinen göçebe gruplar, çölde (berriye) kışladıkları zamanlarda *âdet-i çobanbeyi* veya *çobaniyye* adıyla her 100 koyuna 20 akça vergi vermekteydiler. Bu göçebe grupların önemli bir kısmının Akkoyunlular'dan intikal etmesi ve Anadolu'nun diğer bölgelerindeki göçebe gruplarda bu tür bir vergiye rastlanmaması, söz konusu verginin Akkoyunlular'dan kalma bir vergi olabileceğini gösterir. Bkz. (Şahin, 2018, s. 113); Her 100 koyundan 20 akçe alındığı konusunda Bkz. (Barkan, 1943, s. 144).

¹⁴ Bu durum 1553 tarihli defterde “*âdet-i resm-i çobanbeyi ki yerine gitmez yerinde kışlar, yerine gitmeyenlerden yüz koyunda on sekiz akçe alınur*” şeklinde ifade edilmişti. Bkz. (TK. GM. d. 117, s. 57a).

Osmanlı Devleti'nde bir şahsın hayvanlarının başka bir şahsın ekinine girip zarar vermesi halinde, hayvan sahibinin ödediği para cezasına *adet-i deşt-bânî* denilmekteydi. Zarar gören ekin sahibine, hayvan sahibi tazminat ödediği gibi, suçun işlediği yerin dirlik sahibine de ceza vermek zorundaydı (Ünal, 1989, s. 149). Miktarı sabit olmayıp zuhurata bağlı olan bu vergi, 1518 yılına ait Kığı kanunnamesinde “*ve cerâim-i hayvânât için dahi ya at veya sığır ekine girüb ziyânlık eylese, her sığır veya at başına beşer akçe cürmin alalar. Ve ekin sâhibinün ziyânlığın dahi hayvânât sâhibinden ödedeler. Ve her davar başına beşer ağaç dahi uralar. Bu husûsda her hânedan maktu' akçe almayalar. Meğher kim, hüsn-i rızâları ile ola*” (TT. d. 64, s. 715) şeklinde tarif edilmiş olmasına rağmen muhtemelen *bâd-ı hevâ* içerisinde değerlendirildiğinden Göcek nahiyesinde kayıtlara geçmemiştir. 1553 yılında ise zuhurata bağlı bir diğer vergi olan ve mülkiyeti devlete ait araziye tasarruf edenlerin bir defaya mahsus sipahiye ödedikleri tapu resmi ile kaydedilmişti. Tapu resmi çoğunlukla arazinin bir yıllık mahsulâtının kıymeti olarak kabul edilmektedir (Ünal, 1989, s. 151). *Resm-i tapu ma'a deştbâni* şeklinde birlikte yazılan bu vergiler, Şeyhkendi köyü dışındaki bütün köylerden toplam 7.914 akçe tahsil edilmişti. Sadece bir köy dışında bütün köylerden tahsil edilmiş olması, hayvancılık faaliyetlerinin yaygın yapıldığını göstermektedir. Bu vergi en fazla Esnis, Harig, Canik ve Karin, Davilü ve Herdif'te kayıtlara geçmişti.

16. yüzyılın ilk yarısında Göcek nahiyesinde kayıtlara geçen *resm-i kom* da hayvancılıkla ilgili bir diğer vergiydi. Bu vergi küçükbaş hayvan sahibi reaya veya sürü sahipleri tarafından, dirlik sahiplerine ödenirdi. Kom (ağıl), küçükbaş hayvanların konulduğu üstü açık ve etrafı çit ve çalı-çırpı ile çevrili yer demektir (Kılıç, 1999, s. 220). 1518 yılında kayıtlara geçmeyen bu vergi 1553 yılında Kığı nahiyesinde her bir kıt'a (parça, adet) kom için 60 akçe alınmıştı. Göcek nahiyesinde sadece Ağdağ köyü dışındaki bütün köylerde toplam 108 adet kom vardı ve bu komlardan 6.480 akçe *resm-i kom* alınmıştı. Bu verginin 36 köyün 35'inden tahsil edilmesi küçükbaş hayvancılığın çok yaygın olduğunu göstermektedir. *Resm-i kom* en fazla Haskend ve Haftariç-i Ulyâ, Bey Ahmed ve Balluca, Kuyucak ve Huyeyik'ten alınmıştı. Hayvancılıkla ilgili kayıtlara geçen diğer vergiler ise *resm-i yonca* ve *resm-i çayır* idi. Zira ürün olarak ekilmeyen ancak karasal iklimin görüldüğü alanlarda doğal olarak yetişen ve miriye ait olan çayırda hayvanlarını otlatanlardan alınan çayır resmi, 1518 yılında vergiye konu olmamış, 1553 yılında ise Ağdağ, Holhol, Mirun, Anzavik, Ekrek, Şeyhkendi, Pac, Huyeyik, Haftariç-i Ulyâ, Haftariç-i Süflâ, Vank, Cancirik, Kuyucak, Mübarekçe, Bey Ahmed, Muğbid, Azminik, Kakvin, Karin, Davilü, Muhundu, Kiliselü, Şöbek, Sisik, Esnis ve birlikte yazılan Settâr-ı Ulyâ ve Süflâ köylerinden toplam 3.204 akçe tahsil edilmişti. Mirun köyünden ise 80 akçe *mahsûl-i çayır-ı hassa* alınmıştı. Yine hayvan yemi olarak kullanılan yoncanın biçiminden maktu olarak alınan yonca resmi 1518 yılında kayıtlara geçmemiş, 1553 yılında ise Hergeb, Anzavik ve Haftariç-i Ulyâ köylerinden toplam 115 akçe tahsil edilmişti. 1553 yılında ait defterde bazen bu iki vergi *mahsûl-i çayır ma'a yonca* şeklinde birleştirilerek de yazılmıştı. Birlikte yazılan bu vergi Harig, Haskend ve Herdif'ten toplam 610 akçe tahsil edilmişti. 1553 yılında tutulan defterde hayvancılıkla ilgili birden fazla verginin kayıtlara geçmesi hayvancılığın bugün olduğu gibi geçmişte de halkın temel geçim kaynağı olduğuna işaret etmektedir.

Göcek nahiyesinde Müslüman ve Hristiyan reayanın vermekle mükellef olduğu farklı ve ortak vergiler vardı. Tarımsal ürünlerden alınan vergilerin yanında hem Müslüman hem de Hristiyan reaya, *bâd-ı hevâ* türünden vergileri vermekle yükümlüydü. Bu türden vergilerin kaynağı örf olsa da verasetle ilgisi bunlara şer'î özellik kazandırmıştır. Bu guruba giren vergiler cürm ü cinâyet, *resm-i arûs*, duhan resmi, *abd-i âbık* ve *kenîzek*, yava ve kaçgun ile *deştbani* olup gerçekleşen olaylara bağlı alındıkları için miktarları önceden belirlenmemiş defterlere tahmini rakam olarak kaydedilmişlerdi (Sahillioğlu, 1991, ss. 416-418). 1518 tarihli defterde bu türden vergiler, *resm-i çift ve bennâk ma'a bâd-i hevâ ve nakdiyye*, *resm-i çift ve bennâk ma'a bâd-i hevâ ve gayruhu*, *resm-i çift ve bennâk ma'a bâd-i hevâ*, *hâsil bâ-rüsûm ma'a bâd-i hevâ*, *resm-i bâd-i hevâ ve sâir rüsûm*, *resm-i bâd-i hevâ nakdiyye*, *resm-i bâd-i hevâ* şeklinde farklı vergilerle birleştirilmiş ve ilkinden 2.330, ikincisinden 4.420, üçüncüsünden 3.840, dördüncüsünden 6.400, beşincisinden 1.850, altıncısından 3.255 ve yedincisinden 1.300 akçe olmak üzere toplam 23.395 akçe gelir elde edilmişti. Bu türden gelirler nahiye gelirlerinin % 12'sini oluşturmuştu. 1553 yılına ait defterde de *bâd-ı hevâ* türü vergiler; *resm-i tapu ma'a deştbâni*, *bâd-i hevâ ve cürm [ü] cinâyet ve resm-i arûsiyye ma'a deştbâni ve resm-i tapu gayr ez hukûk-ı şer'iyye*, *bâd-i hevâ ma'a arûsiyye ve bâd-i hevâ* şeklinde kayıtlara geçmişti. Bunlardan ilki hayvancılık kısmında bahsedilen *resm-i tapu ma'a deştbâni* şeklinde birlikte yazılan vergiydi. Bu vergi 35 köyde toplam 7.917 akçe gelir getirmişti. Tahsil edilmeyen tek köy olan Şeyhkendi'nde ise ikincisi 800 akçe gelir getirmişti. Üçüncüsü Şeyhkendi ve Pac köyleri hariç diğer 34 köyden toplam 14.610 akçe tahsil edilen *bâd-i hevâ ma'a arûsiyye* idi.¹⁵ *Bâd-i hevâ* olarak yalnız yazılan dördüncüsü ise sadece Pac köyünde 160 akçe gelir getirmişti. 1553 yılında Göcek nahiyesinde *bâd-i hevâ* türü vergilerin toplamı 23.487 akçe olup nahiye gelirlerinin %10'una karşılık gelmişti.

Tahrir defterlerinde kayıtlara geçen bazı gelir kalemleri, yukarıda belirtilen herhangi bir guruba dâhil edilememiştir. Bunlardan ilki 1518 yılına ait defterde Harig, Haskend ve Davilü köylerinde her biri yıllık 1.000 akçe gelir sağlayan *bozahâne* idi. Bozahâne buğday, arpa, çavdar, darı gibi tahılların öğütülüp suyla karıştırılarak pişirilmesi sonucu elde edilen koyu renkli, mayhoş bir içecek olan bozanın üretildiği ve satıldığı yerdir. Bu içecek,

¹⁵1518 tarihli kanunnamede bakire kızdın 60 ve dul kadından 30 akçe almacağı, bakire kızın nerde nikâh olursa olsun velisi nerede ise arûs resmini oraya ödeyeceği belirtilmiş olsa da bu vergi nahiyede kayıtlara geçmemişti (BOA, TT. d. 64, s. 715).

ferahlatıcı ve besleyici özellikleriyle bilinir. Bu üretim ve satış mekânları esnaf loncalarına kayıtlı olduklarından vergiye tabiydiler. Osmanlı toplumunda bozahânenin önemi sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal bir işlevi de bulunmaktaydı. Cami, pazar yeri veya tekke gibi belirli sosyal alanların dışında, insanların vakit geçirebileceği, sosyal deneyimler yaşayabileceği ve sosyalleşebileceği mekânlar arasında yer alıyordu (Feyiz, 2021, s. 2). 1518 yılında vergilendirilen üç bozahânenin hangi işlevleri yerine getirdiği kesin olarak bilinmese de, nüfusça büyük olan Harig, Haskend ve Davilü köylerinde bulunmaları, bu yerlerin halk için önemli sosyal buluşma noktaları olduğunu düşündürmektedir.

Herhangi bir gurupta değerlendirilmeyen gelirlerden biri de 1553 yılında altı köyde kayıtlara geçen *mahsûl-i zeyt* idi. Kelime anlamı yağ olan zeytbazen zeytin anlamında da kullanılmaktaydı. Buna göre kayıtlara geçen bu gelir kalemi ya yağ üretiminden ya da zeytin yetiştiriciliğinden alınmaktaydı. Ancak yüksek dağlarla çevrili Göcek nahiyesinde sıcak ilkim bitkisi olan zeytinin yetişmesi çok da mümkün gözükmemektedir. Bundan dolayı bu gelir, muhtemelen yağı çıkarılabilen ve nahiyede yetişen keten, badem, pamuk ya da mısır gibi ürünlerden sağlanmıştı. 1553 yılında Kuyucak'dan 300, Bey Ahmed'den 200, Kakvin'den 160, Anzavik'ten 100 ve Şeyhkendi'nden 22 akçe olmak üzere toplam 842 akçe *mahsûl-i zeyt* tahsil edilmişti.

4. 16. YÜZYILDA GÖCEK'TE AŞİRETLER

Aşiret zamana, coğrafyaya, sosyal yapıya ve kendine özgü koşulların etkisiyle meydana gelmiş belirli bir yönetim ve teşkilat düzenine sahip toplumsal bir kurumdur. Osmanlı kanunname ve belgelerinde genel olarak konar-göçer veya Yörük olarak kaydedilen ya da göçebeliliği terk ederek yerleşik hayata geçen toplulukları anlatmak için kullanılan aşiret, yukarıdan aşağı boy (kabile, taife), aşiret, cemaat, oymak, mahalle, aile şeklinde bölümlere ayrılmış bir topluluğu tanımlamak için kullanılmıştı (Halaçoğlu, 1991, s. 9; Yinanç, 1993, ss. 709-710).

Osmanlı Devleti'nde aşiretler, farklı coğrafyalarda birtakım idari ve mali yükümlülüklerle yaşamlarını sürdürmüşlerdi. Devlet, sahip olduğu topraklarında düzeni bozan herhangi bir yapıya izin vermediğinden aşiretleri kontrol etmek için çeşitli yöntemlere başvurmuştu. Aşiretleri yaşam ve toprak şekillerine göre tımar, zeamet ve has reayası şeklinde sınıflandırmış, ekonomik yapılarına göre sancak veya kaza statüsü tanımış ve yöneticiler atamıştı. Böylelikle Osmanlı Devleti, aşiretleri hukuki düzen içerisine almış, kontrollerini sağlamış belki de en önemlisi vergilerini kolaylıkla toplayabilmişti (Gündüz, 2010, s. 43; Orhonlu, 1987, s. 16).

Göcek nahiyesi coğrafi özellikleri dolayısıyla hayvancılıkla uğraşan aşiret ve cemaatler için yaşam alanı olmuştu. Nitekim 16. yüzyılın ilk yarısında burada Şadilü, Disimlü, Ebu Taliblü, Rükneddin, Okçulu ve İlbeylü adlı cemaatlerin kendilerine has köyleri olduğu tahrir defterlerine yansımıştı. Bu cemaatlerden Rükneddin için herhangi bir tanımlama yapılmazken diğerlerinin Ekrâd olduğu belirtilmişti.

Osmanlı topraklarında yaşayan aşiretler; Kürt, Türkmen ya da Arap fark etmeksizin, merkezi hükümetin politikalarının odak noktasında, bu toplulukları vergi sistemi içerisine entegre etme ve onları imparatorluğun tebaası haline getirme arzusu yatmaktadır (Linder, 2000, s. 97). Bu amaçla merkezi hükümet, aşiretlerin her birinin coğrafi sınırlarını belirlemiş, onları idari ve mali birer ünite haline getirmek suretiyle tahrir defterlerine dâhil etmiştir. Belirlenen sınırlar içindeki yurt alanlarında, temel ekonomik faaliyetleri koyun yetiştiriciliği olan aşiretler, imparatorluğun et, süt, yağ ve peynir gibi temel gıda maddelerinin ihtiyacını karşılamış; aynı zamanda deri, yün, iplik ve dokuma ürünleri ile balmumu ticaretinde önemli rol oynamışlardır. At ve deve yetiştiriciliği yaparak, imparatorluğun kara yolu taşımacılığında hem askeri hem de sivil hizmetler sağlamışlardır. Hayvancılığın yanı sıra, tarımsal faaliyetlerle de meşgul olan aşiretler, bataklık alanları tarıma kazandırarak ticari mahsuller üretmişlerdir. Ek olarak, isyanların bastırılması, hırsızlık ve yağma eylemlerinin önlenmesi, derbentlerin ve geçitlerin korunması gibi güvenlik görevlerinde de aktif roller üstlenmişlerdir (İnalçık, 2000, ss. 75-80; Şahin 1999, ss. 134-140; Orhonlu, 1963, s. 19-26; Akdağ, 1964, ss. 14-17).

Göcek nahiyesinde yapılan tahrirler, aşiretler hakkında bazı bilgiler vermektedir. 1518 yılına ait tahrirde 1.467 nüfusa sahip Şadillü aşireti Esnis, Canik, Davilü, Karin, Muhundu, Şöbek, Polan ve Sisik köylerinde meskûn olup aşiret reisleri Hasbey idi. Bu tarihte bu köylerin hepsinden 16.000 akçesi ağnam resmi olmak üzere toplam 67.000 akçe gelir elde edilmiş ve aşiret mensuplarından 33 nefer eşkinci kaydedilmişti. Disimlü aşireti mensubu olan 603 kişi Hormek, Hosrun, Kızıl Kilise, İrisi[k], Haftariç, Keşkivare ve Kalişirik köylerinde yaşamıştı. Köylerden 3.000 akçesi ağnam olmak üzere toplam 24.100 akçe gelir elde edilmiş ve 12 nefer eşkinci yazılmıştı. Ebu Taliblü aşiretinin mensubu olan 458 kişi Vank, Kimsabad?, Haftariç-i Ulyâ, Haftariç-i Süflâ ve Kara Hüseyin köyleri ile Cancirik mezrasında yaşamıştı. Köylerden 3.060 akçe ağnam olmak üzere toplam 17.360 akçe gelir elde edilmiş ve 8 nefer eşkinci yazılmıştı. İlbeyle İlyas ağaların yönetiminde olan Okçulu ve İlbeylü aşiret mensubu 609 kişi Zintik-i Kuzay, Zintik-i Günay, Ahmed Bey, Muğbid, Kakvin ve Kuyucak köylerinde yaşamıştı. Köylerden 4.560 akçesi ağnam olmak üzere toplam 19.360 akçe gelir elde edilmiş ve 10 nefer eşkinci yazılmıştı. 1518 yılına ait defterde Rükneddin aşiretine ait 267 kişi, adı yazılmayan bir yerleşim ile Pir Harun zaviyesinin vakfı olup muaf kaydedilen Şeyhkendi köyünde meskûnlardı. Aşiretten yıllık 3.000 akçe gelir elde edilmiş ve 2 nefer eşkinci

kaydedilmişti. 1518 yılında aşiretlerin bütün gelirleri 130.820 akçe olup bu gelir nahiye gelirlerinin %66'sını oluşturmuştu.

1523 yılı tahririne göre Şadillü aşiretine mensup 2.769 kişi Esnis, Canik, Davilü, Karin, Muhundu, Şöbek, Polan, Kiliselü ve Sisik köylerinde yaşamıştı. Bu köylerde 24 sipahi, 5 sâdât, 1 imam ve 3 amâ gaib kaydedilmişti. 1523 yılında bu köylerin hepsinden 8.000 akçesi zekât-ı ağnam, 2.800 akçesi adet-i çobanbeyi ve resm-i çoban olmak üzere toplam 31.135 akçe gelir elde edilmişti. Disimlü aşireti mensubu olan 1.246 kişi Hormek, Hosrun, Kızıl Kilise, İrisi[k], Haftariç, Keşkivare, Kalişirik, Ramazan Deresi, Kimsor köyleri ile Söğüdü, Cümle-pertek, Emek, Ekinik, Okur ve Emük mezralarında yaşamıştı. Adı geçen bu köylerden 5.910 akçe zekât-ı ağnam, 2.388 akçe adet-i çobanbeyi ve resm-i çoban olmak üzere toplam 24.460 akçe gelir elde edilmişti. Aşirette 1 imam, 1 de muaf kaydedilmişti. Ebu Taliblü aşiretinin mensubu olan 966 kişi Vank, Kimsabad?, Haftariç-i Ulyâ, Haftariç-i Süflâ, KırHüseyn, Cancirik ve Zintik-i Günay köyleri ile Kaçık, Kal'acık, Sorhum, Meçik ve Hako-çemeni mezralarında yaşamıştı. Köylerden 5.542 akçe zekât-ı ağnam, 2.128 akçe adet-i çobanbeyi ve resm-i çoban olmak üzere toplam 20.499 akçe gelir elde edilmiş ve 14 nefer sipahi yazılmıştı. Okçulu aşiret mensubu 1.010 kişi Zintik-i Kuzay, Ahmed Bey, Muğbid, Kakvin ve Kuyucak köyleri ile Mübarek, Vartan, Yağ-yemez, Vank ve Çirik mezralarında yaşamıştı. Köylerden 5.745 akçe zekât-ı ağnam, 2.612 akçe adet-i çobanbeyi ve resm-i çoban olmak üzere toplam 19.020 akçe gelir elde edilmiş ve 3 nefer sipahi ve 1 nefer pîr-i fânî yazılmıştı. Rükneddin aşiretine mensup 230 kişi ise birlikte yazılan Settâri-yi Ulyâ ve Süflâ köylerinde yaşamış ve 1.200 akçe zekât-ı ağnam, 488 akçe adet-i çobanbeyi ve resm-i çoban olmak üzere toplam 4.498 akçe vergi ödemişti. 1523 yılında aşiretlerin gelirleri 99.612 akçeydi. Bu gelir nahiye gelirlerinin %56'sını oluşturmuştu.

1553 yılı kayıtlarına göre Şadillü aşiretine mensup 2.859 kişi Esnis, Canik, Davilü, Karin, Muhundu, Şöbek, Kiliselü ve Sisik köyleri ile Danzik ve Baytok mezralarında yaşamıştı. Köylerin hepsinden 9.000 akçesi ağnam, 800 akçesi adet-i çobanbeyi olmak üzere toplam 46.707 akçe gelir elde edilmişti. Aşirette 5 meczum, 4 sâdât, 1 ehl-i berât kaydedilmişti. Ebu Taliblü aşiretinin mensubu olan 1.906 kişi Vank, Kimsadbad?, Haftariç-i Ulyâ, Haftariç-i Süflâ, Kır Hüseyn, Cancirik ve Zintik-i Günay köyleri ile Kaçık, Kal'acık, Sorhum, Arıkaç, Ovacık, Göçer ve Hatun mezralarında yaşamıştı. Köylerden 8.000 akçe ağnam, 720 akçe adet-i çobanbeyi olmak üzere toplam 33.000 akçe gelir elde edilmiş ve 1 nefer sipahi, 1 nefer de mahlûl yazılmıştı. Okçulu aşiret mensubu 1.444 kişi BeyAhmed, Muğbid, Kakvin, Kuyucak, Mübarekş ve Azminikköyleri ile Vartan, Yağ-yemez, Vank, Cancirik, Ağ ve Kudurmuş Kurd mezralarında yaşamıştı. Köylerden 7.700 akçe ağnam, 664 akçe adet-i çobanbeyi olmak üzere toplam 33.990 akçe gelir elde edilmiş ve 1 nefer meczum ve 1 nefer de malûl yazılmıştı. Rükneddin aşiretine mensup 441 kişi ise birlikte yazılan Settâri-yi Ulyâ ve Süflâ köyleri ile Beyli-dere mezrasında yaşamış ve 710 akçe ağnam, 290 akçe adet-i çobanbeyi olmak üzere toplam 5.500 akçe vergi ödemişlerdi. 1518 ve 1523 tarihlerinde kayıtlara geçen Desimlü aşireti ise 1553 yılında kayıtlara geçmemişti. Buna rağmen 1553 yılında aşiretlerin gelirleri 119.197 akçeydi. Bu gelir nahiye gelirlerinin %50'sini oluşturmuştu.

5. SONUÇ

16. yüzyılın ilk yarısında Göcek nahiyesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun idari ve ekonomik yapısının mikro bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Çaldıran Muharebesi sonrasında Osmanlı hâkimiyetine giren bu bölge, tahrir defterlerine yansıyan verilerle, dönemin sosyo-ekonomik dinamiklerini anlamamız açısından değerli bilgiler sunmaktadır. Nahiye, 1518'den 1553'e kadar olan dönemde, nüfus yapısından tarımsal üretimine, vergilendirme sisteminden sanayi faaliyetlerine kadar pek çok alanda önemli değişimler yaşamıştır.

1518 yılında 41 köy ve 2 mezra ile başlayan yerleşim yapısı, 1553 yılına gelindiğinde 36 köy ve 39 mezra olarak kaydedilmiştir. Bu dönemde nüfusun artış göstermesi ve etnik yapının çeşitlenmesi, Göcek'in demografik dinamizmini ortaya koymaktadır. Müslüman ve Hristiyan nüfusun yanı sıra, konar-göçer aşiretlerin varlığı, bölgenin kültürel ve ekonomik çeşitliliğini artırmıştır.

Toprak tasarruf sistemi ve üretim yapısındaki değişimler, nahiye ekonomisinin temelini oluşturan tarımsal faaliyetler üzerinde belirgin bir etki yaratmıştır. 1518 yılında ekilebilir arazilere sahip hanelerin sayısı bilinmemekle birlikte, 1553 yılında bu arazilerin kayıtlarda yer almaması, toprakların küçük parçalara bölünmesi ve dönüm esasına göre işletilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu durum, nahiye içindeki topraksız köylü sayısının artışına ve tarımsal üretimdeki düşüşe işaret etmektedir.

Hububat üretimi, nahiye ekonomisinin can damarı olmuş ve toplam gelirin büyük bir kısmını oluşturmuştur. 1518 yılında 199.320 akçe olan toplam gelir, 1553 yılında 239.849 akçeye yükselmiş, ancak tahıl üretimi %35 oranında azalmıştır. Bu azalma, Disimlü aşiretinin meskûn olduğu köylerin kayıtlara geçmemesiyle ilişkilendirilmiştir. Değirmenlerin varlığı, buğday ve arpanın un haline getirilmesi sürecinde önemli bir rol oynamıştır.

Üzüm yetiştiriciliği ve sanayi bitkileri olan pamuk ve keten üretimi, nahiye ekonomisine katkı sağlayan diğer önemli faaliyetler arasında yer almıştır. Özellikle Peri suyu boyunca kurulan köylerde meyve ve sebze

yetiştiriciliği, pazar boyutuna ulaşacak derecede gelişmiştir. Bu durum, bölgenin tarımsal çeşitliliğinin ve ekonomik potansiyelinin göstergesidir.

Hayvancılık, hem aşiretlerin hem de diğer köylerin geçim kaynağı olarak ön plana çıkmıştır. 1518 yılında aşiretlerin meskün olduğu köylerden elde edilen gelir, hayvancılığın aşiretler arasında yaygın bir uğraş olduğunu göstermiştir. 1553 yılına gelindiğinde ise hayvancılık, nahiyeye genelinde uğraş alanı haline gelmiş ve toplamda 80.787 koyun sayısına ulaşılmıştır.

Osmanlı-İran savaşlarının olumsuz etkileri, 16. yüzyılın ilk çeyreğinde Göcek nahiyesinde hissedilmiş olsa da, yüzyılın ikinci çeyreğinde bu etkiler azalmış ve nüfus ile tarımsal üretimde iyileşme gözlemlenmiştir. Ancak kentsel faaliyetlere dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.

Tapu tahrir defterleri ve arşiv belgeleri, Göcek gibi az bilinen nahiyelerin nüfus, üretim ve konar-göçer grupları hakkında önemli tespitler yapmamızı sağlamıştır. Bu çalışma, Göcek nahiyesinin 16. yüzyılın ilk yarısındaki idari, mali ve demografik yapısına dair kapsamlı bir analiz sunmakta ve gelecekteki araştırmalara zemin hazırlamaktadır. Göcek nahiyesi üzerine yapılan bu tespitler, Osmanlı İmparatorluğu'nun genel yapısını anlamada ve tarihî süreçleri değerlendirmede katkı sunabilecek niteliktedir.

Sonuç olarak, Göcek nahiyesinin 16. yüzyılın ilk yarısındaki idari, mali ve demografik yapısı, Osmanlı İmparatorluğunun genişlemesi ve yönetim politikalarının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Bu çalışmanın bulguları, Osmanlı dönemindeki küçük nahiyelerin sosyo-ekonomik dinamiklerine ışık tutmakta ve bölgenin tarihsel süreçteki önemini vurgulamaktadır.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Kaynakları

1.1. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMA)

TSMA, E. 1019.

TSMA, E. 8333-1.

TSMA. d. 9772.

TSMA. d. 10057.

TSMA d. 5246.

1.2. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Bâb-ı Âsafî Ruûs Kalemi Defterleri (A. RSK d.) nr.1452.

Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.d.) nr.563.

Kamil Kepeci Divan-ı Hümayun Ruus Kalemi (KK. d.) nr.262.

Tapu Tahrir Defterleri (TT. d.) nr. 64.

Tapu Tahrir Defterleri (TT. d.) nr.998.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü (TK. GM. d.) nr. 117.

2. Kaynak Eserler

Beyazıt Devlet Kütüphanesi. Kanunnâme Mecmuası. Veliyüddin Efendi Kitaplığı, No: 1969.

Haydar Çelebi Ruznâmesi. (1274). *Ferîdun Bey, Münşeatü's-Selâtin*(içinde). c. I.

Hoca Sadettin Efendi. (1979). *Tacü't-Tevarih IV* (İ. Parmaksızoğlu, Sad.). Kültür Bakanlığı Yayınları.

İdrîs-i Bidlîsi. (2001). *Selim Sah-nâme* (H. Kırancıoğlu, Haz.). Kültür Bakanlığı Yayınları.

Şerefhan Bitlisi. (2014). *Şerefname I* (A. Yeğin, Çev.). Nübihar.

T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. (1998). *Defteri Hâkânî Dizisi: IV. 998 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Diyâr-ı Bekr ve 'Arab ve Zü'l-kâdiriyye Defteri (937-1530) I*. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.

Tarikh-e Qizilbashan. (th). Ketabkhane-ye Melli-ye Malek. nr. 6284.

3. Araştırma ve İnceleme Eserler

Afyoncu, E. (1999). Osmanlı Devleti'nde Tahrir Sistemi. *Osmanlı*, 6, 311-314.

Afyoncu, E. (2014). *Osmanlı Devlet Teşkilatında Defterhâne-i Âmire (XVI.-XVIII Yüzyıllar)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Akdağ, M. (1964). Celâli isyanlarından büyük kaç günlük (1603-1606). *Tarih Araştırmaları Dergisi*, II(2-3), 1-49.

Alanoğlu, M. (2017). *Osmanlı idârî sistemi içerisinde Palu Hükûmeti* [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Aydın, B. ve Günalan, R. (2011). Ruus defterlerine göre XVI. Yüzyılda Osmanlı eyalet teşkilatı ve gelişimi. *Osmanlı Araştırmaları*, (38), 27-160.

Aydın, D. (1998). *Erzurum Beylerbeyliği ve teşkilatı, kuruluş ve genişleme devri (1535-1566)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Barkan, Ö. L. (1943). *XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda zirâî ekonominin hukukî ve malî esasları I: Kanunlar*. Burhaneddin Matbaası.

Barkan, Ö. L. (1953). Tarihi demografi araştırmaları ve Osmanlı Tarihi. *Türkiyat Mecmuası*, X, 1-26.

Barkan, Ö. L. (1955). H. 933-934 (M. 1527-1528) malî yılına ait bir bütçe örneği. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 15(14), 251-329.

Barkan, Ö. L. (1997). Çiftlik. *İslâm Ansiklopedisi*, III, 392-397.

Barkan, Ö. L. (1998). *Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri I* (Ö.L.Barkan ve Meriçli, E.Haz.). Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Çağatay, N. (1947). Osmanlı İmparatorluğu'nda reyadan alınan vergi ve resimler. *Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, V(5), 483-511.

Dıvrak, U. (2019). Çarsancak Voyvodası Karaçorlu Oğlu Mustafa ve muhalefâtı. Yedek, Ş. (Ed.), *Tunceli (Dersim) Tarihinden Kesitler*. (ss. 97-126). Hiperyayın.

Emecen, F. M. ve Şahin, İ. (1999). Osmanlı Taşra Teşkilâtının kaynaklarından 957-958 (1550-1551) Sancak Tevcih Defteri. *Belgeler*, XIX(23), 53-121.

Emecen, F. M. (1991). Sosyal tarih kaynağı olarak Osmanlı Tahrir Defterleri. *Tarih ve Sosyoloji Semineri (28-29 Mayıs 1990) Bildiriler*, 145-146.

Emecen, F. M. (2011). *Yavuz Sultan Selim*, Yitik Hazine Yayınları.

Feyiz, F. (2021). Osmanlı şehir mekânlarına bir örnek: Bozahaneler. *International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences*, 4(1), 1-9.

Genç, V. (2016). İdris-i Bidlîsî'nin II. Bayezid ve I. Selim'e Mektupları. *Osmanlı Araştırmaları*, (47), 147-208.

Genç, V. (2020). *Kim bu mülke konu bundan ezeli Arabgir yerleşim, nüfus, toplumsal hayat ve ekonomi (1518-1847)*. Kerem Aydınlar Vakfı.

Gökbilgin, T. (1965). Nahiye. *İslâm Ansiklopedisi*, IX, 37-39.

Göyünç, N. (1969). Diyarbekir Beylerbeyliğinin ilk idari taksimatı. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, (23), 23-34.

Göyünç, N. (1979). Hâne deyimi hakkında. *Tarih Dergisi*, (32), 331-348.

Gündüz, T. (2010). *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri*. Yeditepe Yayınları.

Halaçoğlu, Y. (1991). Aşiret. *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, IV, 9.

Hinz, W. (1990). *İslâm'da Ölçü Sistemleri*. (A.Sevim, Çev.). Edebiyat Fakültesi Basımevi.

İlhan, M. M. (1990). On altıncı yüzyıl başlarında Amid Sancağı yer ve şahıs adları hakkında bazı notlar. *Belleten*, LIV(209), 213-232.

İnalçık, H. (1959). Osmanlılarda Raiyyet Rüsümü. *Belleten*, XXIII(92), 575-610.

- İnalçık, H. (1993). Çiftlik. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, VIII, 313-314.
- İnalçık, H. (2000). *Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik ve sosyal tarihi I (1300-1600)* (H.Berktaş, Çev.). Eren Yayıncılık.
- İnalçık, H. (2004). *Osmanlı İmparatorluğu klâsik çağ (1300-1600)* (R. Sezer, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- İnalçık, H. (2017). *Devlet-i 'Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu üzerine araştırmalar-I*. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- İslamoğlu H. (2010). *Osmanlı İmparatorluğu'nda devlet ve köylü*. İletişim Yayınları.
- Kılıç, O. (1999). *XVI. Yüzyılda Adilceviz ve Ahlat (1534-1605)*. Tamga Yayınları.
- Kılıç, O. (2014). Kürdistan tabirinin Osmanlı uygulamasındaki muhtevası üzerine bazı tespitler (16-18. Yüzyıllar). *Tarihte Türkler ve Kürtler Sempozyumu Bildirileri (09-10 Ocak 2014) I*, 167-208.
- Kılıç, O. (2018). Yavuz Sultan Selim, İdris-i Bitlisî ve Kürtler. Alkan Günay, N. (Ed.), *Yavuz Sultan Selim Dönemi Bursa*. (ss. 195-222). Osmangazi Belediyesi Yayınları.
- Koç, Y. (2004). XVI. Yüzyılın ilk yarısında Kiğı Sancağı'nda iskân ve toplumsal yapı. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (16), 129-156.
- Koçak, Z. (2016). Osmanlı Pülümür'ünde (Kız-Uçan) nüfus ve yerleşme (1518-1927). Aslan, Ş.(Der.), *Pülümür*. (ss. 17-50). Ütopya Yayınevi.
- Koçak, Z. (2021). 16. Yüzyılda Mazgird: İdari yapı, yerleşim, nüfus ve ekonomi. Aslan, Ş. ve Çelik, F. (Der.), *Mazgirt*. (ss. 51-97). Ütopya Yayınevi.
- Koçak, Z. ve Taşkıran, H. (2014). 2793 numaralı Ahlat Kazası Müslim nüfus defteri (30 Rebiyülevvel 1252/15 Temmuz 1836)'nin tanıtım ve değerlendirmesi. *Tarih Okulu Dergisi*, (XVII), 421-442.
- Koçak, Z. ve Taşkıran, H. (2014). Adilceviz Kazasının ilk nüfus sayımı (30 Rebiyülevvel 1252/15 Temmuz 1836). *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 718-737.
- Kunt, M. (1978). *Sancaktan eyâlete 1550-1650 arasında Osmanlı ümerâsı ve il idaresi*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Linder, R. P. (2000). *Ortaçağ Anadolu'sunda göçebeler ve Osmanlılar* (M.Günay, Çev.). İmge Kitapevi.
- Miroğlu, İ. (1990). *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası (1520-1566)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Orhonlu, C. (1963). *Osmanlı İmparatorluğunda aşiretleri iskân teşebbüsü (1691-1696)*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Orhonlu, C. (1987). *Osmanlı İmparatorluğu'nda aşiretlerin iskânı*. Eren Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2007). *Türkiye teşkilat ve idare tarihi*. Cedit Neşriyat.
- Özcan, A. (1995). Eşkinci. *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, XI, 469-470.
- Sahillioğlu, H. (1991). Bâd-ı Hevâ. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, IV, 416-418.
- Sarıkaya, Ali. (2014). *Yavuz Sultan Selim'in Sefer Menzîlâmeleri (Çaldıran, Kemah, Dulkadiroğlu ve Mısır Seferi Menzîlâmeleri) ve Haydar Çelebi Ruznâmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Sümer, F. (1999). *Safevî Devleti'nin kuruluşu ve gelişmesinde Anadolu Türklerinin rolü*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Şahin, İ. (1999). Göçebeler. *Osmanlı*, IV, 132-141.
- Şahin, İ. (2006). Nahiye. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XXXII, 306-308.
- Şahin, İ. (2018). Göçebe Uygurluğunda "Çoban" ve "Çobanlık". *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi- Kültürü Sempozyumu- IV Bildirileri, I*, 107-115.
- Ünal, M. A. (1989). *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ünal, M. A. (1999). *XVI. Yüzyılda Çemişgezek Sancağı*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yıldırım, M. (2012). Desimli Aşireti'nden Dersim Sancağına. *Tunceli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 23-37.

Yınanç, M. H. (1993). Aşiret. *İslâm Ansiklopedisi*, I, 709-710.

Yınanç, M. H. (1996). Diyarbekir. *İslâm Ansiklopedisi*, III, 605-625.

ÇALIŞMANIN ETİK İZİNİ

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: Yok

Etik değerlendirme kararının tarihi: Yok

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası: Yok

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

1.yazarın araştırmaya katkı oranı %100'dür.

Yazar 1: Sorumlu Yazar.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırmada herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ya da kişisel yönden bağlantı bulunmamaktadır. Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.